

Att tänka rätt är stort, att tänka högt är större

En Think-Aloud-studie av texttypens roll i
översättningsprocessen

Raphael Sannholm

Tolk- och översättarinstitutet

Examensarbete 30 hp

Översättningsvetenskap

Masterprogram i översättningsvetenskap (120 hp)

Vårterminen 2010

Handledare: Birgitta Englund Dimitrova

Examinator: Cecilia Wadensjö

English title: The Role of Text Types in the Translation Process: A Think-Aloud
Study

**Stockholms
universitet**

Att tänka rätt är stort, att tänka högt är större

En Think-Aloud-studie av texttypens roll i översättningsprocessen

Raphael Sannholm

Sammanfattning

Syftet med den här processororienterade studien var att undersöka hur texttypen påverkar översättningsprocessen, och närmare bestämt om olika texttyper aktualiserar olika fokus i de kognitiva processerna. Fyra deltagare fick därför översätta två olika källtexter, en operativ och en informativ. Materialet samlades in med hjälp av Think-Aloud (TA). Studien visar att de båda texterna huvudsakligen gav upphov till liknande fokus. Texttypen verkar således inte ha haft någon märkbar påverkan på översättningsprocessen i det aktuella fallet. Vad gäller deltagarnas individuella processer fokuserade flera av dem på liknande faktorer oberoende av källtexten, vilket antyder att processerna i viss utsträckning kan antas vara individuellt betingade.

Nyckelord

Processororienterad översättningsforskning, Think-Aloud, kognitiva processer, texttyper, översättningsprocess

Abstract

The aim of the present study was to investigate whether different text types bring different focuses to the fore in the cognitive processes during translation. Four translator students were thus asked to translate one operative and one informative text while verbalizing their thoughts. The verbalizations were recorded and later transcribed into so called think-aloud protocols (TAPs). The analysis of the TAPs showed that the participants focused on similar aspects regardless of the source text, which indicates that the text type did not have any significant effect on the translation process in the study at hand.

Keywords

process-oriented translation studies, Think-Aloud, cognitive processes, text types, translation process

Tackord

Först av allt vill jag tacka de personer som deltog i studien för att de ställde upp trots den knappa tid som de har haft till sitt förfogande den här våren. Vidare vill jag också tacka min handledare Birgitta Englund Dimitrova för allt stöd och TÖI för ekonomiskt stöd i form av reseersättning, som möjliggjorde att en av deltagarna kunde ställa upp. Slutligen vill jag också tacka Arnt Lykke Jakobsen vid CBS för möjligheten att använda *Translog*, samt för snabb och engagerad support när jag var i skriande behov av sådan.

Raphael Sannholm, Stockholm, maj, 2010

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	1
1.2 Avgränsningar	1
1.3 Disposition	2
2 Teoretisk bakgrund.....	2
2.1 Den processororienterade forskningens position inom översättningsvetenskapen	2
2.1.1 Definition av översättningsprocess.....	3
2.2 Utgångspunkter för introspektion som forskningsmetod.....	4
2.2.1 Kognitiva processer, minnessystem och automatisering.....	4
2.2.2 Think-Aloud inom översättningsforskningen	5
2.2.3 Ekologisk validitet.....	5
2.3 Översättningsprocessen som forskningsobjekt.....	7
2.3.1 Problem och strategier	7
2.3.2 Från problem till markerad process	8
2.3.3 Relationen mellan erfarenhet och process	9
2.4 Texttyper, uppgiftstyper och processer	10
2.4.1 Reiss texttypologi	10
2.4.2 Text- och uppgiftstypens roll i översättningsprocessen	11
3 Metod.....	12
3.1 Think-Aloud och Translog.....	12
3.2 Datainsamling	12
3.2.1 Uppdragsbeskrivningar	13
3.2.2 Referensmaterial	13
3.3 Analysmodell.....	14
3.3.1 Markerad och omarkerad process	15
3.3.2 Problemindikatorer	16
3.3.3 Analyskategorier	18
4 Texter, deltagare och material.....	20

4.1 Källtexter.....	20
4.1.1 Textanalys av källtexter	20
4.1.1.1 Källtext 1.....	21
4.1.1.2 Källtext 2.....	22
4.1.1.3 Sammanfattning av textanalys och översättningssyfte.....	23
4.2 Deltagare.....	23
4.3 Material	24
5 Resultat	25
5.1 Övergripande resultat.....	25
5.2 Verbaliseringar kring texttyp	26
5.2.1 Källtext 1 – Den operativa texten	27
5.2.2 Källtext 2 – Den informativa texten.....	29
5.3 Deltagarnas individuella processer	30
5.3.1 Asp.....	30
5.3.2 Ek.....	31
5.3.3 Björk.....	31
5.3.4 Lind	32
6 Diskussion	33
7 Sammanfattning och slutsatser	35

Litteraturförteckning

Bilaga 1: Transkriptionsnyckel

Bilaga 2: Källtext 1

Bilaga 3: Källtext 2

Bilaga 4: Formulär för medgivande av behandling av data

Bilaga 5: Uppdragsbeskrivningar

Tabellförteckning

Tabell 1: Material: Inspelningslängd och antal ord och sidor i TAP.....	24
Tabell 2: Antalet verbaliseringar i TAP1 och TAP2 och deras fördelning mellan de olika kategorierna.....	25
Tabell 3: Verbaliseringar som rör texttypen i TAP1 och TAP2.....	26
Tabell 4: Antalet verbaliseringar i Kognitiv bearbetning av KT respektive Produktion av MT indelat i underkategorier	27

1 Inledning

Att försöka förstå vad som försiggår i översättarens tankar när han eller hon översätter har varit det övergripande syftet med processororienterade studier sedan snart tre decennier. För att närma sig en förståelse av hur översättarens kognitiva processer fungerar och hur dessa utvecklas i takt med växande erfarenhet har man inom den processororienterade forskningen bland annat jämfört olika grupper av deltagare med varandra (Englund Dimitrova, 2005; Jääskeläinen, 1999) och hur samma deltagares processer förändras över tid (Azbel Schmidt, 2005). Andra faktorer vars påverkan på översättningsprocessen har undersökts är översättningssyftet (*skopos*) (Norberg, 2003) och huruvida översättningsuppgiften som en testperson ställs inför kan betraktas som rutinmässig eller inte (Jääskeläinen, 2002).

Ytterligare en faktor som kan tänkas påverka processen är texttypen (Azbel Schmidt, 2005). Frågan hur olika texttyper påverkar översättningsprocessen verkar dock fortfarande vara i viss mån outforskad. Exempelvis påpekar Fraser att ”we need to investigate whether protocols produced in response to differing text-types [...] shed light on differing processes” (2000: 115). Att som översättare vara medveten om vad som är karakteristiskt för en viss texttyp och den kommunikativa funktion som en given text fyller, medför sannolikt också en förmåga att avgöra hur denna kan reproduceras i måltexten. Svane (2002: 87) menar att ”[ö]versättarens mer eller mindre medvetna val av översättningsstrategier är av avgörande betydelse för i vilken mån en översatt text kommer att tillhöra samma typ som originaltexten”. Det krävs således en förmåga att identifiera texttypen ifråga och en medvetenhet om de normer som gäller för densamma. Det förefaller därför intressant att undersöka hur översättarens reflektioner kring en given texttyp tar sig uttryck, och om olika texttyper aktualiserar olika fokus i de kognitiva processerna. I den här studien, som liksom flera andra processororienterade studier (t.ex. Englund Dimitrova, 2005; Jääskeläinen, 1999), till sin karaktär är deskriptiv och explorativ, är syftet därför att undersöka om och i så fall på vilket sätt texttypen påverkar översättarens kognitiva processer.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att undersöka vilka kognitiva processer som aktualiseras vid översättning av olika texttyper inom en i många avseenden homogen grupp av deltagare. Detta kan tänkas ge en bild av huruvida de kognitiva processerna är individuellt eller textuellt betingade.

Den frågeställning som studien därför kommer att söka svaret på är följande: *Aktualiseras olika fokus i de kognitiva processerna vid översättning av olika texttyper?*

1.2 Avgränsningar

Det som är av primärt intresse i den här studien är deltagarnas verbaliseringar och hur dessa eventuellt avspeglar skillnader i de kognitiva processerna beroende på den texttyp som källtexten kan sägas tillhöra. Detta innebär att deltagarnas måltexter inte kommer att analyseras

för att exempelvis avgöra huruvida en given texttyp har reproducerats i måltextern. Ytterligare en anledning till att inte presentera och analysera måltexterna i uppsatsen är att deltagarna vid tidpunkten för undersökningen ingick i samma studiesammanhang, och det fanns därför en risk att deltagarna skulle uppleva det besvärande att deras måltexter granskades. Trots den potentiellt värdefulla information som måltexterna skulle kunna ge utgörs alltså det empiriska materialet i studien uteslutande av TAP.

De data som samlades in med hjälp av *Translog* (se 3.2) kommer heller inte att tas i beaktande eftersom programmet av tekniska skäl endast användes vid två av de fyra datainsamlingstillfällena som rapporteras i studien.

På grund av studiens begränsade omfattning kommer heller inte potentiellt intressanta faktorer som till exempel användningen av referensmaterial, den tidsmässiga fördelningen mellan de olika faserna i översättningsprocessen eller huruvida vissa fokus oftare aktualiseras i vissa faser att tas i beaktande.

1.3 Disposition

I kapitel 2 redogörs för tidigare forskning inom området, i kapitel 3 presenteras den metod som användes i studien, tillvägagångssättet vid datainsamlingstillfällena, samt den modell som användes för att kategorisera och analysera materialet. I kapitel 4 presenteras sedan de källtexter som användes i undersökningen, de personer som deltog och omfattningen på det empiriska materialet. I kapitel 5 redovisas sedan studiens resultat, och i kapitel 6 följer en diskussion av resultaten. Här ges även förslag på fortsatt forskning inom området. I kapitel 7 sammanfattas slutligen studien och de viktigaste slutsatserna.

2 Teoretisk bakgrund

I det här kapitlet presenteras tidigare forskning inom området och andra relevanta teoretiska utgångspunkter för den ifrågasvarande studien. I avsnitt 2.1 redogörs för den processororienterade översättningsforskningens position inom översättningsvetenskapen och begreppet översättningsprocess (2.1.1). I avsnitt 2.2 presenteras den teoretiska bakgrunden till användningen av introspektion som datainsamlingsmetod och metodens användning inom översättningsforskningen. I avsnitt 2.3 presenteras olika infallsvinklar inom processororienterad forskning, och i 2.4 redogörs för forskning kring förhållandet mellan text- och uppgiftstyper och översättningsprocessen.

2.1 Den processororienterade forskningens position inom översättningsvetenskapen

Processororienterade studier utgör en av tre inriktningar inom den deskriptiva grenen av översättningsvetenskapen (Holmes, 1988; Munday, 2001: 10-11; Toury, 1995: 10). Till skillnad från de övriga två inriktningarna, produktorienterade studier, vars syfte enligt Holmes är att

beskriva existerande översättningar, och funktionsorienterade studier, vars syfte är att beskriva produkternas funktion i mottagarkulturen, är de processororienterade studiernas fokus att beskriva "the process or act of translation itself" (Holmes 1988: 72). Att det är de kognitiva eller psykologiska aspekterna av översättning som avses i kategoriseringen, framgår av de alternativa benämningarna till processororienterade studier som föreslås, nämligen "translation psychology or psycho-translation studies" (Holmes, 1988: 73; se även Munday, 2001:11). Vad gäller de produkt-, funktions- och processororienterade inriktningarnas förhållande till varandra påpekar dock Toury (1995: 11) att de snarare än att utgöra tre från varandra skilda forskningsinriktningar i stället "bildar en komplex helhet vars beståndsdelar knappast kan skiljas åt annat än för metodologiska syften"¹.

2.1.1 Definition av översättningsprocess

I de definitioner av begreppet *översättningsprocess* som förekommer i litteraturen förekommer både definitioner som verkar avse ett holistiskt perspektiv på processen och definitioner som snarare koncentreras till de rent kognitiva aspekterna. En definition av det förra slaget har föreslagits av Hansen:

The translation process is defined as everything that happens from the moment the translator starts working on the source text until he finishes the target text. It is all encompassing, from every pencil movement and keystroke, to dictionary use, the use of the internet and the entire thought process that is involved in solving a problem or making a correction – in short everything a translator must do to transform the source text to the target text (2003: 26).

Hansens definition överensstämmer med den som Jääskeläinen (2002: 108) föreslår för forskningsrelaterade hänsyn. Översättningsprocessen enligt henne är då det skeende som inleds med att en forskare ger en försöksperson en källtext och avslutas genom att försökspersonen lämnar in sin måltext till den som utför undersökningen (Jääskeläinen 2002: 108).

I följande definition ligger däremot betoningen på de psykologiska aspekterna. Hurtado Albir och Alves menar att översättningsprocessen är

[a] mental activity performed by a translator/interpreter allowing him/her to render an ST (oral, written, audiovisual, etc.), formulated in an SL, into a TT using the resources of a TL. It is a complex cognitive process which has an interactive and non-linear nature, encompassing controlled and uncontrolled processes, and requiring processes of problem solving and decision making, and the use of strategies (2009: 235).

Enligt Hurtado Albir och Alves innefattar översättningsprocessen grundläggande steg eller faser som förståelsen av ett ord eller uttryck i källspråket (comprehension), och formuleringen av detsamma i målspråket (re-expression) (2009: 62; Jfr Munday, 2008: 63). Ytterligare ett steg som eventuellt aktualiseras vid skriftlig översättning är granskning (revision), där översättaren granskar en preliminär lösning innan denna accepteras och antas (Hurtado Albir & Alves, 2009: 63). Processen kan vidare beskrivas i större detalj utifrån vad som kan tänkas ske rent kognitivt vid översättningen av varje enskilt ord eller uttryck (se Hurtado Albir & Alves (2009) för en vidare översikt).

¹ Citatet är översatt av uppsatsförfattaren. Detta kommer även fortsättningsvis att vara fallet om ingenting annat anges.

Dessa två definitioner är självfallet inte på något vis oförenliga. Den förra definitionen rör dels den rent observerbara processen, dels de kognitiva processerna och sambandet dem emellan. Trots att denna definition således i allt väsentligt täcker det som avses med begreppet översättningsprocess i den aktuella studien, anses även den senare vara viktig för att betona att studiens huvudsakliga fokus ligger på de kognitiva processerna.

2.2 Utgångspunkter för introspektion som forskningsmetod

I det som följer presenteras först bakgrunden till användningen av samtidig introspektion² (Think-Aloud) för studier av mänsklig kognition, och sedan redogörs kortfattat för användningen av Think-Aloud (TA) inom översättningsforskningen. Eftersom Think-Aloud är den metod som används i den här studien kommer endast studier där denna metod har använts att diskuteras (för en översikt över andra metoder som används inom processororienterad översättningsforskning hänvisas läsaren till exempelvis Jakobsen, 1999). I de flesta av studierna som diskuteras här handlar det, med undantag för Lørscher (1991), vidare om skriftlig översättning, vilket även är fallet i den aktuella studien.

2.2.1 Kognitiva processer, minnessystem och automatisering

Det är inom den kognitiva psykologin som man finner de teoretiska utgångspunkterna för hur kognitiva processer kan tänkas vara beskaffade och hur man kan undersöka dessa med hjälp av introspektiva metoder. Ericsson och Simon (1993: xiii) beskriver människans tankeprocesser som ”a sequence of states, each state containing the end products of cognitive processes”. Dessa slutprodukter utgörs av olika typer av information som kan fungera som input till ytterligare kognitiva processer, vilka i sin tur gör det möjligt att uttrycka informationen i verbal form (Ericsson & Simon, 1993: xiii). Det är alltså inte de kognitiva processerna i sig som kan verbaliseras, utan slutprodukterna av dem (Ericsson & Simon, 1993: xiii; se t.ex. även Azbel Schmidt, 2005: 130). Ericsson och Simon menar vidare att informationen lagras under längre eller kortare tid i olika minnessystem med olika kapacitet (t.ex. långtidsminne och arbetsminne³) (1993: 11). Den information som senast stod i en persons fokus lagras temporärt i arbetsminnet och kan då verbaliseras, medan information som exempelvis finns lagrad i långtidsminnet först måste hämtas till arbetsminnet innan den kan uttryckas i verbal form (Ericsson & Simon, 1993: 11).

Att det endast är den information som vid ett givet tillfälle finns lagrad i arbetsminnet som kan verbaliseras innebär att sådana processer som på grund av växande erfarenhet *automatiseras* inte kan uttryckas i verbal form (Jääskeläinen, 1999: 47). I tidig processororienterad översättningsforskning (t.ex. Krings, 1986; Lørscher, 1991) utgick man därför från antagandet att erfarna översättare skulle verbalisera mindre, eftersom många av deras tanke- och problemlösningsprocesser kunde antas ske automatiskt. Därför användes språkstudenter som

² Termen ”samtidig introspektion” är hämtad från Englund Dimitrova (1993: 40). I uppsatsen kommer ”Think-Aloud” och ”(samtidig) introspektion” att användas synonymt.

³ Enligt Nationalencyklopedin (www.ne.se) används numera termen arbetsminne för att tala om korttidsminnet.

försökspersoner i hopp om att deras verbaliseringar skulle ge mer information om översättningsprocessen (Bernardini, 2001: 244-245; Jääskeläinen, 2002: 110).

Automatiseringshypotesen har emellertid prövats av bland andra Jääskeläinen, som menar att benägenheten att verbalisera verkar bero på vilken typ av uppgift en översättare ställs inför, och att erfarna översättare i vissa fall *de facto* ”spen[d] more time and more effort on the task than either non-professionals or translation students” (2002: 110). Den avgörande faktorn här är alltså om översättningsuppgiften kan betecknas som rutinmässig eller inte. I det förra fallet minskar den kognitiva belastningen, och försökspersonen tenderar då att verbalisera mindre (Kusmaul & Tirkkonen-Condit, 1995: 181).

2.2.2 Think-Aloud inom översättningsforskningen

Think-Aloud är som framgår av ovanstående redogörelse en form av samtidig introspektion där deltagaren verbaliserar sina tankar samtidigt som han eller hon utför en uppgift. Som nämns ovan utvecklades metoden ursprungligen inom kognitiv psykologi och kognitionsforskning men började användas för att undersöka översättningsrelaterade frågeställningar i mitten av 1980-talet, och har sedan dess varit en av de metoder som oftast har använts inom den processororienterade översättningsforskningen (Jakobsen 1999: 10).

I några av de första processororienterade studierna (Krings, 1986; Lörcher, 1991) användes som nämns ovan språkstudenter som försökspersoner, vilket följaktligen inte gav någon information om hur professionella eller blivande översättares processer tog sig uttryck (Azbel Schmidt, 2005: 22). Användningen av språkstudenter gjorde det med andra ord svårt att dra några generella slutsatser utifrån resultaten (Jääskeläinen, 2002: 109). Även om språkstudenter har använts som försökspersoner även i mer sentida studier har därför försökspersonerna i större utsträckning utgjorts av yrkesverksamma översättare eller översättningsstudenter, och ofta av en kombination av vissa eller samtliga av dessa kategorier (t.ex. Englund Dimitrova, 2005).

I de tidiga studierna var också det övergripande syftet ofta att ta reda på vad som försiggår i försökspersonens tankar när han eller hon översätter, medan man på senare år har gått vidare till att försöka besvara mer specifika frågeställningar (se Jääskeläinen, 2002: 109). Utifrån vilken typ av frågeställningar som undersökts med hjälp av TA menar Jääskeläinen (1999: 44) därför att man kan skilja mellan första och andra generationens processororienterade studier.

De språkpar som har undersökts i de studier som diskuteras här är bland annat engelska/finska (Jääskeläinen, 1999), tyska/franska (Krings, 1986a), tyska/engelska Lörcher (1991). Forskare som har använt Think-Aloud för att studera översättning till svenska är exempelvis Englund Dimitrova (2005; från ryska), Azbel Schmidt (2005; från ryska), Norberg (2003; från tyska), Künzli (2009; från franska) och Jonasson (1998; från franska).

2.2.3 Ekologisk validitet

För att data som samlas in med hjälp av Think-Aloud ska kunna tillskrivas en hög grad av tillförlitlighet är det viktigt att man försöker uppnå *ekologisk validitet* (Jfr Englund Dimitrova 2005: 66). I det aktuella fallet innebär detta att undersökningssituationen i mesta möjliga mån bör likna en för deltagaren naturlig översättningssituation. Bernardini (2001: 252) menar emellertid att Think-Aloud-protokoll (TAP) endast kan betraktas som tillförlitliga under förutsättning att datainsamlingen sker under strikt kontrollerade former. Det uppstår på så vis en konflikt mellan kravet på ekologisk validitet och kravet på experimentell stringens som måste

tas i beaktande vid såväl insamlingen av data som vid analysen av desamma (Jfr Jääskeläinen 1999: 88).

Användningen av Think-Aloud som datainsamlingsmetod inom översättningsforskningen har också kritiserats och ifrågasatts av olika anledningar. Séguinot (1996) menar att kritiken framför allt har berört två olika aspekter. Den första gäller huruvida en översättares verbaliseringar verkligen kan sägas avspegla hans eller hennes tankeprocesser, och om det förekommer processer som inte verbaliseras, dvs. om TAP är ofullständig (Séguinot 1996: 76). Den andra aspekten gäller om och i så fall på vilket sätt experimentsituationen påverkar deltagarens beteende och följaktligen de data som samlas in. Detta kan exempelvis ta sig uttryck i att deltagaren anpassar sina verbaliseringar efter vad han eller hon tror att forskaren förväntar sig (Englund Dimitrova, 2005: 72), något som i så fall skulle försvaga graden av ekologisk validitet. Vad gäller den förstnämnda aspekten är det dock så att den eventuella ofullständigheten kan vara en naturlig följd av att vissa kognitiva processerna har automatiserats hos en given deltagare (Jfr 2.3.1), och att TAP kan uppvisa olika grad av fullständighet undergräver således inte användbarheten hos Think-Aloud (Englund Dimitrova, 2005: 71). Hansen (2005: 516) påpekar också att ofullständigheten kanske inte är avgörande eftersom den information som man *de facto* får genom introspektion är värdefull. Vad gäller situationens eventuella påverkan på deltagaren kan man försöka förekomma detta genom att tona ned forskarens närvaro och genom att på förhand inte avslöja för deltagaren vad studien går ut på (Englund Dimitrova, 2005: 72; se även Bernardini, 2001: 243).

Englund Dimitrova (2005) pekar på ytterligare en anledning till att användningen av TA har ifrågasatts, nämligen risken att de kognitiva processerna påverkas eller ändras av de processer som aktualiseras av den samtidiga introspektionen (2005: 72). Till skillnad från risken att en deltagare verbaliserar det som han eller hon tror förväntas av honom eller henne, vilket skulle kunna ses som en form av extern social påverkan, handlar det här alltså snarare om en typ av intern psykologisk påverkan. Detta kan exempelvis ta sig uttryck i att det tar längre tid att utföra en given uppgift, samt att den produkt som är resultatet av uppgiften påverkas (Englund Dimitrova, 2005: 72-73).

Att det kan ta längre tid att utföra en given uppgift samtidigt som man verbaliserar sina tankar bekräftas av Ericsson och Simon, som menar att "[t]hink aloud tends to increase the solution time due to the time required for the verbalization" (1993: xxii). Jääskeläinen (2000: 78) påpekar dock att samma förhållande inte per automatik kan antas gälla för översättning, eftersom det i Ericsson och Simons fall rör sig om uppgifter som skiljer sig i många avseenden från översättning. Att introspektion även kan ha en dylik effekt på översättningsuppgifter har dock visat sig vara fallet (Jääskeläinen, 2002: 111). Vad gäller undersökningsformens potentiella påverkan på produkten menar Toury (1995: 236) att samtidig introspektion skulle kunna medföra att en översättare håller sig närmare källtexten vad gäller språkstrukturen än vad som annars skulle vara fallet. Detta grundar Toury på en jämförelse mellan två översättningar av samma källtextmening, där den ena utfördes inom ramen för en introspektiv undersökning och den andra utan att översättaren verbaliserade sina tankar. Denna hypotes har emellertid prövats av Jääskeläinen, som menar att detta tycks stämma på lexikal men inte på syntaktisk nivå (1999: 158). Liksom underlaget för Tourys jämförelse har dock Jääskeläinens underlag brister, eftersom de grupper som jämförs har olika grad av erfarenhet (Englund Dimitrova, 2005: 74).

2.3 Översättningsprocessen som forskningsobjekt

I det här avsnittet redogörs för olika koncept som har använts för att beskriva och analysera översättningsprocessen (2.3.1 och 2.3.2) och för olika grupper av försökspersoner (2.3.3).

2.3.1 Problem och strategier

I tidiga processorienterade studier observerade man att processen avbröts när en deltagare upplevde något i uppgiften som problematiskt, och att deltagaren sedan försökte tillgripa någon typ av strategi för att lösa problemet. Detta medförde att begreppen *problem* och *strategier* också användes som utgångspunkter för att analysera översättningsprocessen (Azbel Schmidt, 2005: 34). Forskare som har studerat översättningsprocessen utifrån det här perspektivet är bland andra Gerloff (1986), Krings (1986) och Lörscher (1991).

Lörscher (2005: 599) definierar översättningsstrategier som ”*procedures which the subjects employ in order to solve translation problems*” (kursiv i originalet). Tillgripandet av en strategi aktualiseras med andra ord just av något som översättaren uppfattar som problematiskt. Enligt Lörscher (2005: 599) är det dock inte översättningsstrategierna som sådana som går att iakttä, utan de indikatorer som signalerar förekomsten av en underliggande strategi. Indikatorerna är antingen explicita eller implicita och tar sig exempelvis uttryck i verbaliseringar av problem respektive pauser (Lörscher, 1991: 61). Det tillfälle då en strategi så att säga inte längre tillämpas inträffar vidare antingen när översättaren har funnit en lösning på problemet ifråga, eller om han eller hon beslutar sig för att för tillfället betrakta problemet som olösbart (Lörscher, 2005: 600).

Även i Krings (1986a; 1986b) studie är syftet att identifiera problem och strategier, som han menar är två grundläggande beståndsdelar i översättningsprocessen och som också kan användas som kategorier för att analysera densamma. I sin definition av begreppet strategi betonar Krings att strategierna inte behöver vara medvetna (1986a: 268)⁴. Krings utgår från elva stycken så kallade problemindikatorer som markerar ett avbrott i processen. När en deltagare stöter på något som uppfattas som ett problem så avbryts de automatiska processerna och deltagaren tillgriper då enligt Krings olika strategier för att lösa problemet (1986a: 268). Problemindikatorerna identifieras utifrån deltagarnas verbaliseringar och beteende och delas inledningsvis in i primära och sekundära indikatorer (Krings, 1986b: 120). De förra, som även kallas ”strong indicators” (Jääskeläinen, 1999: 164), är av sådan natur att de på egen hand signalerar förekomsten av något som uppfattas som problematiskt, medan det av de sekundära indikatorerna (följaktligen även kallade ”weak indicators” (Jääskeläinen, 1999: 164)) krävs minst två för att detta kriterium ska uppfyllas (Jääskeläinen, 1999: 164). Vad gäller strategierna som deltagaren tillgriper delar Krings in dessa i fem olika kategorier: *strategies of comprehension*, *strategies of equivalent retrieval*, *strategies of equivalent monitoring*, *strategies of decision-making* och *strategies of reduction* (1986: 268). (För en vidare diskussion av av begreppet strategi, se Jääskeläinen, 1993, 2009)

⁴ ”I [...] define translation strategies as ‘potentially conscious plans for solving a translation problem’” (Krings 1986a: 268).

Två viktiga skillnader mellan de ovan nämnda studierna och den förhandenvarande studien är för det första att deltagarna i såväl Krings (1986) som Lörshers (1991) studier var språkstudenter, inte översättarstudenter. De hade alltså, till skillnad från deltagarna i den aktuella studien, inte fått någon specifik undervisning i översättning, utan de översättningsuppgifter de tidigare hade utfört var utformade för språkundervisningsmässiga syften. Deltagarna i Lörshers studie fick dessutom producera muntliga översättningar och inte skriftliga, som är fallet i den aktuella studien. I Krings studie fick deltagarna vidare översätta både till och från sitt modersmål. Anledningen till att det trots detta ansågs viktigt att redogöra för de ovan nämnda studierna här är den stora betydelse de har haft för senare processororienterade studier, samt att den modell som används för att analysera materialet i den aktuella studien bygger på Krings (1986) modell.

2.3.2 Från problem till markerad process

Att tala om de faktorer som under översättningsprocessen avbryter de automatiserade processerna i termer av problem är dock inte helt okomplicerat (Jääskeläinen, 1993, 1999), och Jääskeläinen (1999) använder sig därför av en modifierad version av Krings (1986) modell för att identifiera vad hon väljer att benämna ”marked processing”, vilket syftar på de tillfällen då en översättares oproblematiske processer (”unmarked processing”) avbryts (1999: 164). Jääskeläinens begrepp ”marked processing” motsvarar alltså det som Krings benämner översättningsproblem (1986a: 266). Ändringarna i modellen tar sig dels uttryck i att flera av Krings sekundära indikatorer betraktas som primära, dels i att verbaliseringarna inte delas in i strategier, utan efter de aspekter som deltagarna verkar ha fokuserat på. Dessutom tar Jääskeläinen inte hänsyn till de indikatorer hon själv väljer att betrakta som sekundära i analysen på grund av att de i hög utsträckning förefaller vara individuellt betingade (1999: 166). Bytet av begreppet *översättningsproblem* motiveras bland annat med att det har visat sig att avbrott i de oproblematiske processerna inte nödvändigtvis orsakas av sådant som är problematiskt i ordets traditionella bemärkelse (Jääskeläinen, 1999: 165). Medan Krings (1986a; 1986b) tolkar ett stort antal översättningsproblem som ett tecken på bristande språklig eller översättningsmässig kompetens hos deltagarna, menar Jääskeläinen tvärtom att ett stort antal identifierade problem i vissa fall kan tolkas som ett tecken på högre kompetens (1999: 165), eftersom mer erfarna översättare ofta är mer uppmärksamma på sådant som eventuellt kan utgöra svårigheter än vad översättare med mindre erfarenhet tenderar att vara (se även 2.3.1 ovan). Jääskeläinens invändning mot att använda termen problem för att omtala de tillfällen där en översättares automatiserade eller oproblematiske tankeprocesser avbryts förefaller således väl motiverad. I den modifierade modellen ligger som nämns ovan heller inte fokus på att undersöka vilka strategier som deltagarna i studien tillgriper. I stället kategoriserar Jääskeläinen verbaliseringarna i sitt material utifrån vilka aspekter som tycks ha stått i fokus i de kognitiva processerna (1999: 177). De aspekter som ligger till grund för kategoriseringen är kognitiv bearbetning av källtexten, måltextproduktion och översättningsprinciper. De verbaliseringar som inte rör någon av de nyss nämnda aspekterna kategoriseras som ospecificerade (se vidare avsnitt 3.3). De två förstnämnda aspekterna kan tänkas motsvara vad som Hurtado Albir och Alves (2009: 235) menar är två grundläggande faser i översättningsprocessen, nämligen ”comprehension” och ”re-expression” (se avsnitt 2.1.1) (2009: 235; Jfr även Gerloff, 1986: 244).

2.3.3 Relationen mellan erfarenhet och process

Enligt Jääskeläinen (1993) verbaliserar professionella översättare och översättarstudenter relativt ofta s.k. globala strategier ("global strategies"; Jääskeläinen, 1993: 116). Globala strategier avgör exempelvis hur översättaren förhåller sig till faktorer som stil och mottagaranpassning, medan lokala strategier ("local strategies"; Jääskeläinen, 1993: 115) rör beslut angående exempelvis ordval (Jääskeläinen, 1993: 115). Det förefaller vidare vara så att de globala strategierna ofta styr vilka lokala strategier som tillämpas, vilket bland annat kan innebära att beslutsriterier (Jfr avsnitt 3.3.2) inte verbaliseras (Jääskeläinen, 1993: 115). Englund Dimitrova (2005: 14) menar dock att studenter tenderar att vara mindre konsekventa än professionella översättare vad gäller tillämpningen av de globala strategierna. Jämfört med lekmän tycks dock professionella översättare och översättarstudenter ofta hålla sig till den globala strategi de har valt tidigt i processen, medan lekmän tillvägagångssätt förefaller mer slumpartat (Bernardini, 2001: 248).

Jonasson (1998) menar att professionella översättare och översättarstudenter skiljer sig åt ifråga om vad hon kallar för "text awareness or use of textual knowledge" (1998: 192), dvs. en medvetenhet om olika aspekter av den text man arbetar med. I deltagarnas TAP kan detta enligt Jonasson bland annat ta sig uttryck i "utterances concerning the origin, type and purpose of the source text, the relationship between the sentences in the text, i.e. its coherence, and judgements about the text as a whole" (1998: 192). Jonassons studie visar att verbaliseringar som tyder på en medvetenhet om exempelvis texttyp och textsyfte återfinns i princip uteslutande i de professionella översättarnas TAP, medan översättarstudenterna å sin sida inte verkar reflektera över dessa aspekter (Jonasson, 1998: 192). Ytterligare ett tecken på studenternas avsaknad av medvetenhet är enligt Jonasson att de inte strävar efter att skapa koherens i måltexten, vilket bland annat tar sig uttryck i att vissa av dem inte uppmärksammar lexikala upprepningar i källtexten (1998: 196). De professionella översättarna väljer däremot på ett tydligt sätt vissa översättningsmotsvarigheter framför andra i syfte att skapa en sammanhängande måltext (Jonasson, 1998: 197). Jonasson drar slutsatsen att översättarstudenternas beteende beror på att de ofta bearbetar en mening i taget och därför inte tar hänsyn till texten som helhet (1998: 199).

Utifrån en jämförelse av översättningsprocessen hos språkstudenter och professionella översättare⁵ påpekar Lörcher (2005: 604) inledningsvis att de två grupperna uppvisar många gemensamma drag. De skillnader som emellertid visar sig består enligt Lörcher dels i att språkstudenterna koncentrerar sig mer på form, medan professionella översättare i stället tar fasta på betydelse, dels i att de språkliga segment som deltagarna fokuserar på är mer omfattande hos den professionella gruppen än hos språkstudenterna. De förra verkar fokusera på meningar, fraser och satser, medan de senare ofta fokuserar på enskilda ord (Lörcher, 2005: 209). Vidare menar Lörcher att deltagarna i den professionella gruppen till skillnad från språkstudenterna kontinuerligt följer upp och granskar den text de har producerat, oavsett om de har stött på problematiska partier eller inte (2005: 605). Ytterligare en skillnad mellan de båda gruppernas beteende består enligt Lörcher i att de professionella översättarna tar hänsyn till faktorer som att måltexten följer relevanta stilistiska och texttypsmässiga konventioner, medan språkstudenterna inte tar någon nämnvärd hänsyn till dessa faktorer (2005: 606). De sistnämnda

⁵ Liksom i mycket annan processororienterad översättningsforskning saknas en definition av vad som menas med professionalism i den här kontexten (se Lörcher 2005: 604).

översättningsprocess styrs enligt Lörscher i stället av lexikala och syntaktiska element i källtexten, vilket ofta medför att språkstudenternas måltexter bryter mot måltextnormer (Lörscher, 2005: 606).

Sammanfattningsvis verkar alltså erfarna översättare fokusera på högre språkliga nivåer än studenter och lekmän etc., och oftare visa prov på ”top-down processing”, dvs. att de utgår från den övergripande kontexten för att vid måltextproduktionen till exempel hitta lämpliga motsvarigheter på lägre språkliga nivåer (Jonasson, 1998: 196). Englund Dimitrova (2005: 231) menar att detta beteende är ett tecken på expertis, som kommer av att de professionella översättarna i ett tidigt skede analyserar den text de översätter och därefter agerar utifrån denna initiala analys.

2.4 Texttyper, uppgiftstyper och processer

I det som följer redogörs först för den texttypologi som används för att klassificera de källtexter som används i studien (dessa presenteras i avsnitt 4.1). Därefter presenteras forskning kring relationen mellan översättningsprocessen och olika text- och uppgiftsrelaterade faktorer.

2.4.1 Reiss texttypologi

Den grundläggande funktionen hos skriven text, och alltså även översatt sådan, kan enkelt uttryckt sägas vara att kommunicera någon form av budskap. Utifrån textens kommunikativa funktion kan man enligt Reiss (1977/1989) urskilja tre olika huvudsakliga texttyper, *informativa*, *expressiva* och *operativa*, som i stort sett täcker in all skriven text (Reiss, 1977/1989: 111). De flesta texter är dock inte uteslutande av en specifik texttyp, utan i olika mån hybrider av en eller flera av de tre texttyperna. Hos en informativ text är den kommunikativa funktionen just att förmedla information i någon form. Reiss (1977/1989: 108) menar att det ämne texten behandlar i det här fallet står i centrum och att eventuella expressiva inslag i den informativa texten betraktas som underordnade den informativa funktionen. Vid översättning av en informativ text bör översättaren enligt Reiss fokusera på att återge den ursprungliga informationen i sin helhet (1977/1989: 109). Det huvudsakliga syftet här är alltså att inte ändra det innehållsliga i texten. I expressiva texter står däremot avsändaren snarare än ämnet i fokus, och han eller hon utnyttjar medvetet de expressiva möjligheter som finns i ett givet språk för att förmedla sina tankar (Reiss, 1977/1989: 109). I det här fallet kan textens kommunikativa funktion således sägas vara konstnärlig. Vad gäller översättning av expressiva texter menar Reiss att fokus bör ligga på att reproducera den konstnärliga formen i texten (1977/1989: 110). Den kommunikativa funktionen hos en operativ text är slutligen att påverka eller övertyga mottagaren (Reiss, 1977/1989: 109), och det huvudsakliga syftet vid översättning av en operativ text är att översättningen ska ha samma effekt eller påverkan på måltextläsaren som källtexten hade i källkulturen (Reiss, 1977/1989: 110). Översättningen av en given texttyp kan sedan bedömas utifrån vissa *intralingvistiska* (eng. intralinguistic) och *extralingvistiska* (eng. extralinguistic) faktorer (Munday, 2008: 74). De förra avser textuella faktorer (semantik, lexikon, grammatik och stil), medan de senare avser kontextuella faktorer (situation, ämnesområde, tid, plats, mottagare, sändare och ”affective implications”, som humor, ironi och känslouttryck) (Munday, 2008: 74).

2.4.2 Text- och uppgiftstypens roll i översättningsprocessen

En av många potentiella variabler som kan tänkas påverka översättarens beteende är enligt Jääskeläinen (1999: 245) källtexten, och vidare faktorer som texttyp, diskurstyp, svårighetsgrad och ämnesområde. Även Azbel Schmidt (2005: 199) menar att "the text type and the participants' acquaintance with it play a crucial role in the outcome of the working process". Även om texttypens påverkan här verkar röra produkten, dvs. resultatet av processen, kan man förmoda att även den process som leder fram till produkten påverkas. Samtidigt menar Azbel Schmidt att deltagarnas förhållningssätt till olika texttyper verkar vara individuellt betingat (2005: 127). Hennes studie visade nämligen att deltagarnas individuella tillvägagångssätt, vad gäller exempelvis problemlösning, inte ändrades nämnvärt varken över tid eller i relation till vilka texttyper eller textsyften de ställdes inför (Azbel Schmidt, 2005: 127). Att översättningsprocessen ofta förefaller vara individuellt betingad påpekas också av exempelvis Breedveld (2002: 235).

Att uppgiftstypen är en avgörande variabel för hur översättningsprocessen tar sig uttryck hos professionella översättare framgår av tidigare forskning (Jääskeläinen, 2002: 110; se även 2.3.1). Även om uppdelningen mellan olika uppgiftstyper inte alltid utgår från de texttyper som används, utan från de specialområden som deltagarna har vana av att översätta inom, påpekar Azbel Schmidt (2005: 199) att texttyper och specialområden ofta är tätt knutna till varandra. Jääskeläinen menar att rutinmässiga uppgifter resulterar i snabba tankeprocesser som inte kräver någon särskild ansträngning, medan icke rutinmässiga uppgifter kräver mer tid och större kognitiva ansträngningar (Jääskeläinen, 2002: 111; 1999: 246). Ytterligare en skillnad som kan härledas till uppgiftstypen är att översättare förhåller sig mer kritiskt till rutinmässiga uppgifter än till uppgifter de inte har lika stor vana av (Tirkkonen-Condit & Laukkanen, 1996: 48).

Att uppdelningen mellan rutinmässiga och icke rutinmässiga uppgifter dock kan vara problematisk påpekas av Bernardini (2001). Hon menar att det inte alltid är tydligt vad som avses med rutin- respektive icke rutinmässiga uppgifter, t.ex. huruvida det handlar om texttyper som deltagaren är bekant med, men om texter som behandlar obekanta ämnesområden, eller om obekanta texttyper, men om ämnen som deltagaren känner till (2001: 251). Bernardini menar vidare att man vid undersökningar av uppgiftstypens påverkan på processen inte bara måste försöka ta i beaktande huruvida deltagarna är bekanta med en viss text- eller uppgiftstyp, utan att man även måste ta hänsyn till andra variabler som exempelvis källtexternas svårighetsgrad (2001: 252).

Sammanfattningsvis visar alltså tidigare forskning att uppgiftstypen har betydelse för hur översättningsprocessen tar sig uttryck. Även om uppdelningen i tidigare studier främst verkar ha gjorts på grundval av ämnesområde, förefaller det rimligt att förvänta sig att även texttypen kan påverka hur översättningsprocessen gestaltar sig. För att kunna utröna om olika texttyper aktualiserar olika processer måste man vidare alltså försöka kontrollera övriga variabler som kan tänkas påverka resultatet i mesta möjliga mån.

3 Metod

I det här kapitlet introduceras först de datainsamlingsmetoder som användes i studien (3.1). I nästföljande avsnitt (3.2) redogörs sedan för tillvägagångssättet vid datainsamlingstillfällena och avslutningsvis presenteras den modell som användes för att analysera TAP-materialet (3.3).

3.1 Think-Aloud och Translog

I den här studien användes inledningsvis två olika datainsamlingsmetoder, Think-Aloud och loggning av skrivprocessen med hjälp av programmet *Translog* (se t.ex. Jakobsen, 1999).

Think-Aloud är som beskrivs ovan (2.2.2) en introspektiv metod som vid forskning om översättning går ut på att en deltagare verbaliserar sina tankar samtidigt som han eller hon översätter en text. Verbaliseringarna spelas in med hjälp av exempelvis en bandspelare och transkriberas sedan, vilket resulterar i så kallade Think-Aloud-protokoll (TAP).

Loggning av skrivprocessen med hjälp av särskild programvara innebär att tidpunkten för alla aktiviteter som utförs med hjälp av datorns tangentbord och mus registreras och sparas. På så vis får man en exakt bild av hur lång tid deltagaren har lagt på ett visst parti i måltexten, vilka ändringar som har gjorts och hur långa eventuella pauser är. Tack vare loggarna får man alltså inte bara tillgång till den slutliga versionen av måltexten, utan även till tillfälliga versioner av den gradvis framväxande måltexten. Loggning har använts som komplement till Think-Aloud i flera processororienterade studier (se t.ex. Azbel Schmidt, 2005; Englund Dimitrova, 2005). Kombinationen av olika datainsamlingsmetoder för att undersöka samma fenomen möjliggör *triangulering*, vilket innebär att man genom att jämföra data från olika källor kan få en mer komplett bild av det fenomen man undersöker (Jakobsen, 1999).

I den här studien användes som påpekas ovan (1.2) loggning av skrivprocessen endast vid två av de fyra datainsamlingstillfällena som rapporteras, eftersom det uppstod tekniska problem med programmet. I de övriga två fallen fick deltagarna i stället använda MS Word vid framställningen av måltexten. Det ursprungliga syftet med att använda programmet var att identifiera tillfällena där den oproblematiske processen avbryts (se 3.4.1 nedan) men där detta inte tydligt framgår av TAP. Exempelvis gör programmet det möjligt att se ändringar i måltexten som inte kommenteras i verbaliseringarna. Detta innebär som nämns tidigare att de data som samlades in med hjälp av *Translog* inte kommer att utgöra del av den empiri som studien bygger på.

3.2 Datainsamling

De data som ligger till grund för den här studien samlades in vid fyra olika tillfällena med fyra olika deltagare (se avsnitt 4.2 för en presentation av deltagarna). Vid var och ett av dessa tillfällena fick respektive deltagare översätta två texter (se bilaga 2 och 3) från engelska till svenska samtidigt som han eller hon verbaliserade sina tankar. Verbaliseringarna spelades in med hjälp av en digital bandspelare, och två av översättningarna utfördes dessutom i *Translog* för att skrivprocessen skulle loggas (se dock 3.1 ovan). Deltagarna fick i samtliga fall utskrifter

av källtexterna och uppdragsbeskrivningarna (se 3.2.1 nedan). I de två fall där *Translog* användes fanns källtexterna dessutom sedan tidigare inlagda i programmet. Innan själva undersökningen påbörjades fick deltagarna utföra en kort uppvärmningsuppgift för att vänja sig något vid att verbalisera sina tankar. Dessa uppvärmningsuppgifter spelades inte in.

Samtliga deltagare utförde studien i en lokal i universitetsbiblioteket på Stockholms universitet, och uppsatsförfattaren var närvarande vid samtliga datainsamlingstillfällen. I den mån respektive lokal tillät placerade sig uppsatsförfattaren utom direkt synhåll för deltagaren, men tillräckligt nära för att kunna anteckna vilka hjälpmedel som användes. Deltagarna tilläts att använda referensmaterial, och de hade även tillgång till internet. Varje deltagare hade cirka tre timmar till sitt förfogande, och möjligheten gavs att ta en paus mellan de båda uppgifterna.

I enlighet med Ericsson och Simons (1993) instruktioner för undersökningar som tillämpar samtidig introspektion som datainsamlingsmetod instruerades deltagarna att de skulle säga allt de tänkte på och att de skulle verbalisera sina tankar från att de började läsa källtexterna tills att de ansåg sig vara färdiga med översättningarna. Vidare fick de veta att de inte skulle planera vad de skulle säga, samt att de heller inte skulle analysera eller förklara sina tankar. De fick också veta att det inte skulle förekomma någon interaktion mellan dem själva och uppsatsförfattaren (se även 2.3.3), utan att de skulle bete sig som om de vore ensamma i rummet och satt och talade för sig själva. Deltagarna informerades därför även om att all eventuell kontakt mellan dem och uppsatsförfattaren endast skulle bestå i eventuella uppmaningar att fortsätta verbalisera i det fall att deltagaren skulle vara tyst en längre stund (Jfr Ericsson & Simon 1993: 256).

I och med att samtliga deltagare utförde båda översättningsuppgifterna vid samma tillfälle fanns det en möjlighet att den ordning i vilken de utfördes eventuellt skulle kunna påverka deltagarnas översättningsprocesser. Vidare föreföll det inte osannolikt att deltagarnas benägenhet att verbalisera sina tankar skulle öka från den första uppgiften till den andra, och att deras andra TAP i ordningen således skulle visa sig vara längre och mer utförligt. För att förekomma eventuell sådan påverkan och kunna undersöka huruvida den andra översättningsuppgiften i ordningen snarare än den aktuella källtexten i varje förekommande fall genererade ett större antal verbaliseringar, fick två av deltagarna börja med källtext 1 (hädanefter KT1), medan de övriga två började med källtext 2 (hädanefter KT2).

3.2.1 Uppdragsbeskrivningar

I de uppdragsbeskrivningar (se bilaga 5) som följde med källtexterna angavs att syftet med översättningarna var att fungera som provöversättningar för två olika tidskrifter (se 3.2.2 nedan). Anledningen till detta var att syftet ansågs kunna motivera källtexternas relativa korthet, vilket i sin tur kunde motivera att båda översättningarna förväntades utföras under samma dag. Anledningen till att uppdragsbeskrivningarna var formulerade på ett liknande sätt för de båda uppgifterna var att syftet inte var tänkt att vara en avgörande variabel i studien. Ytterligare en anledning till formuleringen av uppdragsbeskrivningarna var att de förhoppningsvis skulle få deltagarna att sikta på att producera måltexter av hög kvalitet.

3.2.2 Referensmaterial

Tillsammans med respektive källtext fick deltagarna även tillgång till en tidskrift som var tänkt att tjäna som referensmaterial för att ge en uppfattning om den typ av publikation som

översättningarna kunde tänkas vara avsedda för. Med KT1 följde ett nummer av tidskriften *OmVärlden* (nummer 7, 2009) som enligt egen utsago behandlar frågor som rör bistånd, utveckling och globala frågor etc. Referensmaterialet för KT2 var ett nummer av tidskriften *Hem ljuva hem* (nummer 2, 2010), som bland annat innehåller heminredningsreportage och köp- och renoveringstips.

3.3 Analysmodell

Den modell som användes i den här studien för att analysera TAP-materialet är hämtad från Jääskeläinen (1999). Modellen ansågs vara lämplig för att den möjliggör en analys som inte endast utgår från vad som uppfattas som problematiskt i översättningsprocessen, utan även omfattar icke-problematiska fenomen. Med tanke på att kategorierna *Kognitiv bearbetning av källtexten* och *Produktion av måltextern* motsvarar vad som förmodas vara grundläggande faser i översättningsprocessen (se Hurtado Albir & Alves, 2009), antogs modellen vidare kunna ge en mer överskådlig bild av processen än exempelvis en uppdelning i problem och strategier.

Enligt Jääskeläinen (1999: 159) kan kategorier som har utformats för att beskriva vissa data inte användas för att analysera data från andra studier utan att modifieras. Som hon själv påpekar (1999: 160) förefaller det dock viktigt att försöka eftersträva konstruktioner av modeller som går att tillämpa på data från olika studier, om inte annat för att det ska gå att jämföra resultat. Att den aktuella modellen kan appliceras på nya data har för övrigt visats av Azbel Schmidt (2005).

Analysen utfördes i två steg. Först identifierades de verbaliseringar som signalerar att den omarkerade processen har avbrutits med hjälp av de problemindikatorer som beskrivs nedan i avsnitt 3.3.2. Sedan kategoriserades dessa verbaliseringar utifrån vad som vid varje tillfälle verkade stå i fokus i de kognitiva processerna. Dessa kategorier beskrivs och exemplifieras i avsnitt 3.3.3 nedan.

För att försöka besvara frågan huruvida olika texttyper aktualiserar olika fokus i de kognitiva processerna lades särskild fokus på de verbaliseringar som kan tolkas som reflektioner kring texttysrelaterade faktorer för att se vilka aspekter som stod i fokus vid översättningen av respektive text. Utgångspunkten för att avgöra vilka verbaliseringar som är relevanta i det här avseendet var de karakteristiska för respektive texttyp som beskrivs i textanalyserna (se 4.2.1.1 och 4.2.1.2). Sedan jämfördes de kategorier inom vilka verbaliseringarna återfanns för att försöka utröna om de olika texttyperna aktualiserade olika fokus i de kognitiva processerna. Slutligen jämfördes också varje deltagares TAP för respektive text för att se om processerna eventuellt kunde härledas till de individuella deltagarna i stället för de olika texttyperna.

I analysen av materialet tillämpades samma princip som uttrycks i Jääskeläinen (1999: 200), nämligen att utgångspunkten för analysen skulle vara det som faktiskt sägs i verbaliseringarna och inte det som en deltagare eventuellt tänkte men inte uttryckte. Det handlar med andra ord om att inte ”lägga orden i munnen” på deltagaren eller att läsa hans eller hennes tankar (Jääskeläinen, 1999: 200).

3.3.1 Markerad och ommarkerad process

Jääskeläinen (1999: 162) skiljer mellan ommarkerad och markerad process⁶ (se även avsnitt 2.3.2). Med ommarkerad process avses de partier när processen fortskrider oavbrutet och till synes oproblematiskt. Bland annat betraktas oavbruten översättning och högläsning av källtexten som exempel på ommarkerad process (Jääskeläinen, 1999: 162). Markerad process avser följaktligen de tillfällen då någon särskild aspekt av översättningsuppgiften kommer i deltagarens fokus och den ommarkerade eller oproblematiske processen avbryts (Jääskeläinen, 1999: 162). Skiftet mellan ommarkerad och markerad process illustreras i exempel (1)⁷. Den för det aktuella exemplet relevanta verbaliseringen markeras med hjälp av fetstil⁸.

- (1) the consumption levels of the developed world are just as unsustainable as the fertility levels of the developing world **uh okej fertility levels uh vad heter det det är hur många som föds det finns något ord för det** (4) [ohörbart] föds födelseantal eller något sådant där (Lind:1)⁹

Under högläsningen av källtexten fortlöper processen utan avbrott men avbryts då deltagaren fokuserar på att finna en svensk motsvarighet till termen ”fertility levels”. Den verbala signal som tjänar som problemindikator i det här fallet är frågan ”vad heter det” (se vidare nedan i 3.3.2). Här avbryts alltså den ommarkerade eller oproblematiske processen, och en särskild aspekt av uppgiften hamnar i fokus.

Ett kriterium för att en verbalisering ska betraktas som ett exempel på markerad process är att den har relevans för uppgiften ifråga (Jääskeläinen, 1999: 170). I Jääskeläinen (1999: 170) räknas exempelvis inte frågor som deltagaren ställer till forskaren som markerad process. De verbaliseringar som rör referenstexterna och information från diverse Internetsidor i den aktuella studien kan naturligtvis i någon mening sägas vara relaterade till förståelsen av källtexten eller produktionen av måltexterna. De är med andra ord, åtminstone indirekt, relevanta för uppgiften i fråga. De flesta av dessa verbaliseringar verkar dock främst röra reaktioner på diverse information i referenstexterna utan att denna kopplas till någon särskild aspekt av den aktuella översättningsuppgiften. Trots att sådana verbaliseringar uppfyller kriteriet för att betraktas som markerad process har de därför uteslutits eftersom de inte på ett tillräckligt vis uppfyller kravet på relevans för den aktuella uppgiften. Ytterligare ett exempel på verbaliseringar som inte anses relevanta för den aktuella uppgiften ser man i (2). Här avbryter Asp högläsningen av källtexten för att påpeka att det blir svårare att förstå en text när man läser den högt.

- (2) no clean energy system will work without infusing citizens with an ethic of conservation and the values of sustainability no matter what we invent with this

⁶ De engelska termerna är ”unmarked processing” och ”marked processing” (Jääskeläinen 1999: 162).

⁷ I presentationen av analysmodellen är exemplen hämtade från materialet i den förhandenvarande studien där så är möjligt.

⁸ Transkriptionsnyckel återfinns i Bilaga 1.

⁹ Siffran som följer deltagarens namn efter ett citat anger vilket TAP som verbaliseringen förekommer i.

many people aspiring to rising standards of living using fewer things for longer time is vital **det är mycket svårare att förstå en text när man läser högt än när man läser tyst för sig själv kan ju noteras** (Asp:1)

3.3.2 Problemindikatorer

Problemindikatorerna tar sig uttryck i olika beteenden och verbala yttranden som signalerar de tillfällen i TAP då de oproblematiske processerna avbryts. Det är dock inte endast det som eventuellt uppfattas som problem som är av intresse, utan även andra aspekter som inte är problematiske i sig men som ändå av olika anledningar aktualiserar ett visst fokus hos deltagaren.

1. Deltagarens explicita eller implicita identifikation av ett problem

Verbala uttryck som signalerar att deltagaren har identifierat ett problem ("Signalwort" Krings 1986b: 122) är till exempel *problem, svårt, jag vet inte, jag skulle vilja veta, kanske, förmodligen, antagligen* samt frågor till deltagaren själv eller till forskaren (Jääskeläinen 1999: 169). I det aktuella materialet tar sig den här problemindikatorn ofta uttryck i form av frågor som till exempel *vad heter det på svenska, vad ska man skriva där och säger man så på svenska*. Detta illustreras av exempel (3):

- (3) det är en blandning av oh here we go [ohörbart] av baroque hunting lodge **hur säger man nu det på svenska** (Asp:2)

2. Verbalisering av beslut och beslutskriterier

Den här problemindikatorn tar sig uttryck i att deltagaren verbaliserar ett beslut eller anger orsaken till ett visst val. I exempel (4) anger Björk ett beslutskriterium för valet av översättning.

- (4) det fanns inget eh riktigt kök bara en diskho och ett par skåp (7) en ska vi se fruktansvärd (4) gammal carpet **jag utgår från att det betyder heltäckningsmatta eftersom det inte står a horrible old carpet** (Björk:2)

3. Deltagaren producerar konkurrerande översättningsvarianter

Enligt Jääskeläinen (1999: 171) utgör verbaliseringar av olika översättningsvarianter en tydlig signal på att de oproblematiske processerna har avbrutits och att fokus ligger på att finna en motsvarighet till ett visst ord eller uttryck på målspråket. I exempel (5) verbaliserar Björk flera olika potentiella översättningar till frasen "in my space". Här förekommer även problemindikatorn *Deltagarens explicita eller implicita identifikation av ett problem*.

- (5) säger han jag jag behöver hm vad ska vi skriva där **mitt närområde hm hm mitt mitt personliga utrymme mitt personliga område mitt personliga utrymme** (Björk:2)

4. Användning av referensmaterial

När en deltagare använder någon form av hjälpmedel signalerar detta ett avbrott i processen. Signalen för den här problemindikatorn tar sig uttryck antingen i ett explicit omnämnande av någon form av referensmaterial (Jfr Azbel Schmidt, 2005: 133), som till exempel ett lexikon eller annan typ av referensmaterial (exempel 6 och 7), i att deltagaren läser upp potentiella motsvarigheter till ett ord i KT i ett lexikon (exempel 8), eller i verbaliseringar av typen *jag slår upp (x), jag måste kolla upp (x)* etc (exempel 9).

- (6) börjar med pie i **WordFinder** paj är det nog inte mm letar igenom gröna skogar och [ohörbart] där har vi tre olika alternativ röra oreda bildlig ska vi se (Asp:1)
- (7) överanvända **kan kolla det om man säger så på svenska på Google** överanvända mm trettionio tusen träffar borde bekräfta på att det funkar va (Asp:1)
- (8) conservation i frågan om miljö ja **bevarande skydd beskydd vård naturvård miljövård** (Asp:1)
- (9) **vi slår upp** ingrained habit så länge ingrained är väl att den är riktigt inkörd ja ingrodd (5) without an ethic of conservation a deeply ingrained habit (Asp:1)

5. Utelämnningar och alternativa varianter i måltexten

Om deltagaren lämnar ord eller uttryck översatta i måltexten eller lämnar flera alternativa lösningar betraktas detta som en signal på att de oproblematiske processerna har avbrutits. I exempel (10) väljer deltagaren att för tillfället lämna uttrycket ”high-street pieces” översatt.

- (10) hur säger man där då high-street pieces äh pieces igen ah kan inte [ohörbart] såna ord usch ehm (5) high-street pieces ah **jag hoppas över det så länge** jag sätter lite kryss där (Ek:2)

6. Utvärderingar av måltexten (språk och innehåll)

Om deltagaren kommenterar aspekter av sin översättning signalerar detta enligt Jääskeläinen (1999: 174) ett avbrott i processen. I exempel (11) uttrycker deltagare Lind en negativ kommentar om sin översättning av uttrycket ”va-va-voom” i källtexten:

- (11) som tur var kunde Jimmie flera snabba och billiga sätt att ge lägenheten mer personlighet han bytte ut plastgolvet i badrummet mot svart gummi **personlighet är ju egentligen inte en bra översättning för va-va-voom** (Lind:2)

7. Utvärderingar av källtexten (språk och innehåll)

Kommentarer kring olika aspekter av källtexten betraktas också som signaler på att de oproblematiske processerna har avbrutits, till skillnad från om deltagaren läser texten tyst eller högt till synes utan att reagera (Jääskeläinen, 1999: 175). I exempel (12) läser Lind högt ur källtexten och kommenterar sedan en mening däri:

- (12) so soon to enter into the décor dictionary that means junk-shop and auction buys mixed with high-street pieces clever upcycling upcycling **alltså den här meningen är så förfärlig** att man inte vet vad man ska göra riktigt (Lind:2)

8. Ändringar i måltexten

Ändringar signalerar att framställningen av måltexten inte fortlöper utan problem. Ändringar kommenteras dock inte alltid, varför tillgången till de tillfälliga versioner av måltexten som man får med hjälp av loggning av skrivprocessen kan bidra till att identifiera dem (Jfr 3.2). Här har dock endast de ändringar som kommenteras tagits i beaktande. I exempel (13) gör Asp en ändring i måltexten och kommenterar detta.

- (13) kan alla fungera tillsammans för att förstora (4) och minska (4) **jag ändrar från förstora till minska så vi har verb plus verb** minskning av både förstora vår energiförbrukning (3) och minska våra utsläpp (Asp:1)

3.3.3 Analyskategorier

Som nämns i 3.3 kategoriserades sedan de verbaliseringar som identifierades med hjälp av problemindikatorerna utifrån vad som vid varje tillfälle tycks ha stått i fokus i de kognitiva processerna. Kategorierna är följande: 1) *Översättningsprinciper*, 2) *Kognitiv bearbetning av källtexten*, 3) *Produktion av måltexten* och 4) *Ospecificerat*. Kategori 2 delas vidare in i underkategorierna *Språklig analys* och *Textförståelse*, och kategori 3 delas in i underkategorierna *Utkast* och *Förbättringar*. Kategorierna beskrivs och exemplifieras nedan.

1. *Översättningsprinciper*

I den här kategorin återfinns kommentarer angående tillvägagångssätt och översättarens självbild, samt verbaliseringar som vittnar om globala översättningsstrategier (Jääskeläinen 1999: 178, se avsnitt 2.4.3). Verbaliseringarna i den här kategorin kan också tyda på osäkerhet och en avsaknad av översättningsprinciper. I exempel (14) uttrycker Asp en kommentar angående tillvägagångssätt:

- (14) så nu har vi i alla fall fått en text sen måste jag läsa igenom [...] **okej då läser vi här igen då ehm jag tror jag läser texten en gång tyst för att verkligen förstå se till så att jag har förstått allting och sedan läser jag svenskan för sig så jag försäkrar mig om att det låter som bra svenska** så jag inte håller på och läser mening för mening på båda språken eh **så nu läser jag källtexten** (Asp:1)

I exempel (15) uttrycker vidare Lind en princip om att inte ändra i citat:

- (15) hunting lodge vad heter det jaktstuga bar- från barocken that doesn't even make any sense men okej ehm jag kan ju säga gammaldags kanske hm **fast då får man ju inte citera** eh (Lind:2)

2. *Kognitiv bearbetning av källtexten*¹⁰

De verbaliseringar som återfinns i den här kategorin kan sägas tyda på att en deltagare kognitivt bearbetar någon aspekt av källtexten. Verbaliseringarna delas vidare in i två underkategorier: *Språklig analys* och *Textförståelse*. Dessa beskrivs och exemplifieras nedan.

a) *Språklig analys*

I underkategorin *Språklig analys* återfinns verbaliseringar som tyder på att deltagaren försöker förstå ord eller uttryck i KT, till exempel genom att han eller hon söker efter okända ord i ordböcker för att få reda på betydelsen eller analyserar den syntaktiska strukturen i källtexten. I exempel (16) söker Asp efter betydelsen till ett uttryck i källtexten:

- (16) **ska nog börja med att slå upp så att jag fattar vad energy pie är** and reduce emission ehm börjar med pie i Wordfinder paj är det nog inte hm letar igenom gröna skogar och [ohörbart] där har vi tre olika alternativ röra oreda bildlig ska vi se (Asp:1)

¹⁰ Den engelska benämningen på kategorin är "Source text processing" (Jääskeläinen, 1999: 183). Eftersom det är uppenbart att "processing" syftar på kognitiv bearbetning, valdes översättningen *Kognitiv bearbetning av källtexten*. Även om betydelsen kan tyckas självklar skulle "bearbetning av källtexten" eller dylikt eventuellt kunna leda tanken fel, nämligen till någon form av faktisk omskrivning eller omstrukturering av källtexten.

b) *Textförståelse*

I den här underkategorin återfinns verbaliseringar som tyder på att deltagarens kognitiva bearbetning av något i källtexten exempelvis rör betydelsen av ett ord i en viss kontext eller förståelse av fenomenet bakom ett ord. I exempel (17) söker Ek betydelsen av ”trunk” i den aktuella kontexten.

- (17) trunks (4) okej alltså nu skulle jag gärna vilja haft bilder på den här mannens hem alltså jävlar **vadå trunks vilken sorts trunk** [skrattar] **det finns så många trunk trunks här finns det nån som är sort som jag inte vet** eh trädstam det visste jag eh huvudlinje va konstigt bål koffert snabel eh okej hade jag haft bilder så hade jag ju vetat men nu chansar jag på koffert här (Ek:2)

3. *Produktion av måltextern*

I kategorin *Produktion av måltextern* återfinns verbaliseringar som tyder på att deltagaren fokuserar på olika aspekter av måltexterns produktion. I underkategorin *Utkast* tycks fokus ligga på den rent språkliga nivån. Exempelvis verbaliseras grammatiska regler i målspråket som beslutsriterium eller semantiska normer, som t.ex. kollokationer, i valet av översättningsalternativ (Jääskeläinen, 1999: 190). Här återfinns även verbaliseringar där deltagaren producerar översättningsalternativ utan att det framgår varför.

a) *Utkast*

I exempel (18) verbaliserar Björk alternativa lösningar utan att ange någon anledning till detta.

- (18) antingen (3) genom att ehm (7) hm bygga hållbara hållbara produkter hållbara saker bygga hållbart bygga hållbara produkter ehm eller se till att de är enkla att återvinna (Björk: 1)

b) *Förbättringar*

I underkategorin *Förbättringar* återfinns vidare verbaliseringar som tyder på att deltagarens fokus ligger på att förbättra aspekter av måltextern, exempelvis för att anpassa den till målkulturläsarna, samt att deltagaren tar hänsyn till faktorer som sammanhang och stil vid måltexterns produktion. I exempel (19) reflekterar Björk över vilket ordval som lämpar sig bäst stilmässigt för den aktuella texten.

- (19) vad brukar man säga kring den där nativitet födelsetal låter nog bäst i såna fall **det låter mera folkligt** (14) **hm ja det är ungefär samma nivå det är inte så hög nivå** vi tar födelsetal (Björk:1)

4. *Ospecificerat*

De verbaliseringar som rör uppgiften i fråga, men där det inte framgår att deltagaren fokuserar på någon särskild aspekt av uppgiften, kategoriseras som *Ospecificerat*. I Jääskeläinen (1999: 199) återfinns framför allt här verbaliseringar kring sökningar i lexikon. I den aktuella studien har bland annat kommentarer angående innehållet i källtexten som inte verkar ha att göra med den kognitiva bearbetningen kategoriserats som *Ospecificerat*. I exempel (20) kommenterar Ek innehållet i KT1.

- (20) and drive it through oj oj oj oj **opinionated ehm alltså jag håller med henne i saken ehm hon kanske behöver lägga ner det här med elektroner** (Ek:1)

Av den ovanstående redogörelsen framgår att somliga kategorier troligen kan komma visa sig vara mer relevanta för frågeställningen i den här uppsatsen än andra. Med tanke på att kategorin *Produktion av måltexten*, och då särskilt underkategorin *Förbättringar*, innefattar verbaliseringar som rör sammanhang och stil samt anpassning till målspråkläsarna, kan man tänka sig att reflektioner kring texttypen skulle kunna återfinnas här. Likaså kan underkategorin *Textförståelse* till *Kognitiv bearbetning av källtexten* tänkas innehålla relevanta reflektioner eftersom de verbaliseringar som återfinns här rör förståelsen av ord och uttryck i källtexten i en särskild kontext. Man kan också tänka sig att deltagarna i sina verbaliseringar ger uttryck för olika globala strategier vid översättningen av respektive text, vilka då kategoriseras som *Översättningsprinciper*.

4 Texter, deltagare och material

I det här kapitlet presenteras först de källtexter som användes i undersökningen och en textanalys av dessa (4.1). Därefter presenteras de försökspersoner som deltog i studien (4.2) och slutligen omfattningen av det empiriska materialet (4.3).

4.1 Källtexter

Valet av de två källtexter som användes i studien kan delvis motiveras utifrån deras förhållande till varandra (se bilaga 2 och 3). Tanken var att texterna skulle vara av olika texttyper, och följaktligen valdes en klimatpolitisk text som framför allt kan betecknas som *operativ* (KT1) och en heminredningstext som i huvudsak kan sägas vara *informativ* (KT2). Tanken var också att de skulle behandla ämnesområden som deltagarna inte förmodades ha någon större översättningserfarenhet av samt att svårighetsgraden inte skulle vara en avgörande variabel, utan att texterna skulle vara någorlunda likvärdiga i det avseendet. På grund av den stora mängd data som processororienterade studier ofta genererar var det också viktigt att de inte var alltför långa (Jfr Englund Dimitrova, 2005: 67): KT1 innehåller 254 ord och KT2 innehåller 219 ord. Båda texterna är utdrag ur längre texter, men tanken med de aktuella utdragen var att de skulle vara självbärande. I det som följer redogörs för bakgrunden till och resultatet av en analys av källtexterna.

4.1.1 Textanalys av källtexter

De båda källtexterna har analyserats med hjälp av Hellspong och Ledins (1997) analysmodell för brukstext. Syftet med analysen är att åskådliggöra vissa intra- och extralingvistiska faktorer (se 2.6.1) som kan kopplas till respektive texttyp. Avsikten är däremot inte att *a priori* identifiera potentiella svårigheter i texterna, sådana kommer i stället att identifieras utifrån deltagarnas verbaliseringar (se 3.3.2). Här ges i stället en övergripande beskrivning av texternas karaktär utifrån kontextuella, strukturella och stilistiska faktorer för att visa på vad som kan ses som kännetecknande för respektive källtext.

4.1.1.1 Källtext 1

Texten är hämtad från boken *Hot, Flat, & Crowded* (2008: 236) som är skriven av den amerikanske journalisten Thomas L. Friedman. Friedman har vunnit Pulitzerpriset vid ett flertal tillfällen och har förutom den nyss nämnda boken skrivit böcker om internationell politik, globalisering och klimat. Han är även kolumnist för New York Times (thomaslfriedman.com). I *Hot, Flat, & Crowded* tar han upp frågor om klimatförändringar och miljövård, befolkningsökningen i världen och de utmaningar som mänskligheten står inför i framtiden.

Som nämns ovan är det ett aktuellt ämne som behandlas i texten, nämligen förändringen av klimatet och den påverkan som människan har på jorden och miljön. Detta är onekligen något som engagerar många människor idag, och texten kan förmodligen ses som ett inslag i den pågående klimatpolitiska debatten. Texten kan sägas ingå i en aktuell klimatpolitisk diskurs, där behovet av snabba och kraftfulla politiska beslut anses viktiga för att förändra den rådande utvecklingen. Författaren tar tydligt ställning för den sida inom klimatdebatten som ser klimatförändringarna som ett reellt problem och han efterfrågar även en höjd medvetenhet hos allmänheten. Textens syfte kan därför sägas vara att förändra eller påverka människors uppfattning om och syn på en viss fråga, och skulle därför framför allt kunna sägas vara *operativ* (se Reiss, 1977).

Eftersom den situationskontext inom vilken texten har författats kan sägas vara präglad av den klimatpolitiska *zeitgeist* som råder i världen, innebär det att tiden för textens framställning är av betydelse. Vid en annan tidpunkt i historien hade en text av det här slaget kanske uppfattats som irrelevant medan den i dagens läge kan tänkas ses som aktuell av många människor. Även författarens bakgrund som prisbelönt journalist och kolumnist i prestigefylld amerikansk dagspress kan eventuellt tänkas ha påverkat textens utformning. Hans ställning kan eventuellt ha bidragit till en större frihet för honom att föra ut sitt budskap genom att använda sig ett personligt uttryckssätt, bland annat i form av metaforiska uttryck (t.ex. ”a license to rape our natural world”), som kan ses som ett expressivt inslag i texten, och retoriska grepp (t.ex. ”an “ethic of conservation” is essential *today* and is going to be even more so *tomorrow*”) (kursivering tillagd). Vidare kan förhållandet mellan författaren och de presumtiva läsarna av texten betecknas som symmetriskt, vilket visar sig i författarens ansats att placera sig själv på samma nivå som läsaren och betona att vi alla har samma skyldigheter att värna om den planet vi lever på, liksom att vi behöver tillägna oss en högre miljömedvetenhet.

Vad gäller den textuella strukturen finns det anledning att uppmärksamma vissa lexikogrammatiska aspekter samt textbindningen. För det första kan man anta att författaren försöker inkludera läsaren genom att använda de personliga pronomina *we* och *us* (t.ex. ”we need to learn to consume less stuff and make what we do consume last longer”; ”using fewer things for a longer time is vital, especially for those of us who already use a disproportionate share”). På det här sättet tycks han försöka betona att ansvaret för en hållbar utveckling i framtiden ligger hos såväl honom själv som hos läsaren; detta kan sägas bidra till textens operativa karaktär. Vidare använder författaren vissa adjektiv (”vital”, ”essential”) för att understryka vikten av en måttfull konsumtion.

Med hjälp av konnektivbindningen i texten ställs vidare olika scenarion och förhållanden mot varandra, något som är typiskt för en argumenterande text (Hellspong & Ledin, 1997: 88). Texten innehåller vissa explicita adversativa (”no matter what”), koncessiva (”while”), och kausala (”that is why”), konnektiver. Textens avslutande mening, som är utformad som en

retorisk fråga, inleds också med en konditional konnektivbindning ("If energy is abundant, clean, reliable, and cheap, then why not buy a Hummer and drive it through the rain forest?"). I texten förekommer även retorisk bindning i form av hopning (se Hellspong & Ledin, 1997: 93). Vid tre tillfällen räknas ett antal adjektiv upp, första och andra gången som bestämningar till substantivet *electronics* ("abundant, clean, reliable, cheap electronics") och den tredje gången som en efterställd bestämning till *energy* ("If energy is abundant, clean, reliable, and cheap"). För att ytterligare lägga tyngd bakom argumentationen citerar författaren även biologiprofessorn Gretchen Daily, som ställer västvärldens konsumtionsnivåer mot födelsetalen i utvecklingsländerna och drar slutsatsen att de är lika ohållbara ("The consumption levels of the developed world are just as unsustainable as the fertility levels of the developing world", said Gretchen Daily).

Vad gäller textens stil kan man avslutningsvis betrakta den som relativt abstrakt. Det förekommer förvisso ett antal konkreta substantiv (t.ex. "air", "water", "land", "forests", "fisheries", "gasoline"), men merparten kan snarare benämnas som abstrakta (t.ex. "family planning", "innovation", "energy efficiency", "Clean Energy System", "Dirty Fuels System" etc.).

4.1.1.2 Källtext 2

Texten är ett reportage från heminredningstidningen *Living etc.* (februari, 2010: 84) och handlar om hur ett par har inrett sin bostad i London. Texttypen kan i det här fallet framför allt sägas vara *informativ* eftersom textens huvudsakliga funktion är att beskriva de olika föremålen som finns i parets bostad och redogöra för de val de har gjort under inredningsarbetet.

Den verksamhet som texten har författats inom kan närmast betecknas som underhållningsjournalistik. Verksamhetens primära syfte är följaktligen med stor sannolikhet att vara vinstdrivande, vilket kan tänkas påverka utformningen av de texter som publiceras i tidskriften. Även i det här fallet kan tiden tänkas vara en avgörande faktor för hur texten utformats. Mode är något föränderligt, och den eklektiska stil som beskrivs i reportaget hade i en annan tid kanske inte framställts som nyskapande utan omodern. En konsekvens av verksamheten är också att syftet med den aktuella texten troligtvis är att den förutom att vara informativ ska fungera som underhållande och kanske även i någon mån inspirerande förströelseläsning.

Vad gäller textens kommunikationssätt finns det anledning att bland annat kommentera textens lexikon, där ett antal ord som skulle kunna sägas ingå i en viss jargong förekommer. Exempelvis används substantiv som *décor dictionary*, *high-street pieces*, *upcycling* och *va-va-voom*. Syftet med att använda dylika uttryck är troligtvis att skapa en lättsam, säljande och genretypisk ton. Den här typen av substantiv kan inte i första hand sägas vara informationsbärande, men texten innehåller även konkreta substantiv som kan kopplas till den informativa funktionen ("home", "skulls", "hides", "trunks", "spears", "carpet", "cupboards" etc.). Konnektivbindningarna i texten är framför allt additiva ("and"), men det förekommer även temporala konnektivbindningar ("before", "then") och en kausal ("so"). Enligt Hellspong och Ledin (1997: 88) används additiva konnektivbindningar ofta i beskrivande text, och i det här fallet kan därför textbindningen påstås bidra till textens informativa karaktär. Slutligen kan sägas att texten har en konkret stil. Även om det förekommer vissa abstrakta substantiv i texten

(t.ex. ”feel”, ”state”, ”personality”) är substantiven som förekommer i texten övervägande av en konkret karaktär.

4.1.1.3 Sammanfattning av textanalys och översättningssyfte

Om man jämför de båda källtexterna ser man så sammanfattningsvis att de förutom att de utifrån sin respektive kommunikativa funktion huvudsakligen kan betecknas som *operativ* (KT1) respektive *informativ* (KT2), skiljer sig även i flera andra avseenden. De har författats inom olika situationskontexter, de ingår i olika typer av diskurser, de har olika syften och sändarna skiljer sig åt. Vad gäller den textuella strukturen skiljer sig konnektivbindningen åt mellan texterna. I den operativa texten förekommer adversativa och kausala konnektiver, medan det i den informativa texten främst förekommer additiva konnektiver.

Med tanke på de uppdragsbeskrivningar (se 3.2.1) och de referenstexter (se 3.2.2) som deltagarna fick tillgång till vid undersökningen förefaller det osannolikt att deltagarna skulle se något skäl att drastiskt förändra den kommunikativa funktionen i någon av texttyperna. Uppdragsbeskrivningarna gav vid handen att översättningen var att betrakta som provöversättningar, varför man förmodligen snarare kan förvänta sig att deltagarna skulle försöka reproducera de aktuella texttyperna. Likaså kan innehållet i referenstexterna sannolikt tänkas ge upphov till ett sådant förfarande.

Det kan naturligtvis inte uteslutas att andra källtexter hade gett ett annorlunda resultat och att en ännu mer markant skillnad dem emellan skulle kunna ha gett upphov till större skillnader i deltagarnas översättningsprocesser. Med det sagt förväntas emellertid skillnaderna mellan de aktuella källtexterna motivera deras relevans för studiens syfte.

4.2 Deltagare

Fyra personer deltog i studien¹¹. Samtliga deltagare var vid det aktuella tillfället studenter översättningsvetenskap på avancerad nivå¹² och ingick i samma studiesammanhang som uppsatsförfattaren. Tack vare deras i många avseenden liknande bakgrund vad gäller tidigare studier, översättningserfarenhet och ålder, kan deltagarna sägas utgöra en relativt homogen grupp. Med tanke på den frågeställning som studien söker svaret på innebär detta en fördel eftersom man då kan förmoda att deltagarnas översättningsprocesser inte påverkas av faktorer som exempelvis erfarenhet, utan i stället kan ge en insikt i de kontextuella variabelernas (se Williams & Chesterman, 2002: 84), i det här fallet texttypernas, påverkan på översättningsprocessen (Jfr Bernardini, 2001: 244).

Av hänsyn till deltagarna presenteras den personliga informationen om dem i så hög utsträckning som möjligt i generella ordalag. Uppgifter om kön har till exempel utelämnats på grund av att vissa deltagare annars hade kunnat identifieras, och av samma anledning benämns deltagarna inte med sina riktiga namn, utan med de fiktiva namnen Asp, Ek, Björk och Lind.

¹¹ I själva verket deltog sammanlagt sex personer, men två av dessa uteslöts eftersom det uppstod problem med den programvara som användes för att logga skrivprocessen och undersökningarna avbröts.

¹² Med ”avancerad nivå” avses att deltagarna studerade på magister- eller masternivå.

Samtliga deltagare faller inom åldersspannet 25-35 år, de har begränsad erfarenhet av översättningsarbete som inte har samband med deras studier och de har åtminstone en filosofie kandidatexamen i engelska eller motsvarande. Dessutom har samtliga svenska som sitt modersmål och deras huvudsakliga andraspråk är engelska. De flesta av dem har även läst en termin svenska på universitetsnivå och kurser i textanalys, fackspråk och terminologi inom ramen för den översättarutbildning de går.

Innan datainsamlingen påbörjades undertecknade deltagarna ett formulär där de gav sitt samtycke till att den insamlade informationen fick användas i forskningssyfte (se bilaga 4). Av formuläret framgick också att deltagarna garanterades anonymitet i all hantering av det insamlade materialet.

Avslutningsvis ska påpekas att faktorer som till exempel deltagarnas kunskaper i engelska eller deras förmåga att skriva god svenska inte undersöktes innan studien utfördes. Urvalet av deltagare och antagandet om gruppens relativa homogenitet bygger med andra ord på likheten mellan de yttre faktorer som nämns ovan.

4.3 Material

Det material som ligger till grund för den här studien består av transkriptioner av inspelningarna, dvs. TAP. I tabell 1 redovisas inspelningarnas längd samt antalet ord¹³ och sidor¹⁴ i respektive TAP¹⁵.

<i>Deltagare</i>	<i>Inspelning 1: längd i tim/min/sek</i>	<i>TAP1: antal ord/sidor</i>	<i>Inspelning 2: längd i tim/min/sek</i>	<i>TAP2: antal ord/sidor</i>
Asp	01:25:53	5 411/7	00:49:51	2 583/4
Ek	00:39:43	2 254/3	00:29:33	2 037/3
Björk	00:40:03	1 574/2	00:31:55	1 388/2
Lind	00:56:08	2 204/3	00:45:46	3 233/4
Sammanlagt	03:41:47	11 443/15	02:37:05	9 241/13

Tabell 1: Material: Inspelningslängd och antal ord och sidor i TAP

Den sammanlagda mängden material uppgår alltså till 28 sidor som innehåller 20 684 ord. Inspelningslängden uppgår sammanlagt till 6 timmar, 18 minuter och 52 sekunder.

¹³ Ordräkningen gjordes med hjälp av MS Word. Eftersom pausmarkeringar m.m. har räknats med rör det sig således inte uteslutande om faktiska ord. Syftet med ordräkningen är dock att ge en uppfattning om materialets omfattning.

¹⁴ Vid sidräkningen i TAP var texten formaterad i Times New Roman, 12 punkter, enkelt radavstånd och med förinställda marginaler. Sidantalet som anges här är det som anges i MS Word.

¹⁵ TAP1 avser det protokoll som producerades vid översättningen av KT1 och TAP2 följaktligen det protokoll som producerades vid översättningen av KT2.

Som nämns i avsnitt 1.2 ingår inte de måltexter som deltagarna producerade vid undersökningen i det empiriska materialet. Anledningen till detta är dels att det är TAP som är av primärt intresse i studien, dels att samtliga deltagare vid det aktuella tillfället ingick i samma studiesammanhang. Eftersom detta ansågs kunna medföra en risk att någon av dem eventuellt skulle uppfatta det som besvärande att hans eller hennes måltext presenterades och analyserades i uppsatsen, beslutades att måltexterna inte skulle ingå i materialet.

5 Resultat

I det här kapitlet redovisas resultatet av den empiriska undersökningen. I avsnitt 5.1 presenteras det totala antalet verbaliseringar och fördelningen av dessa mellan de olika kategorierna för respektive deltagare och text. I avsnitt 5.2 presenteras vidare de verbaliseringar som kan kopplas till texttypen. I avsnitt 5.2.1 redovisas resultatet för TAP1 och i 5.2.2 resultatet för TAP2. De individuella resultaten för deltagarna presenteras slutligen i 5.3.

5.1 Övergripande resultat

I tabell 2 redovisas det totala antalet verbaliseringar i varje kategori och fördelningen mellan dessa, samt det totala antalet verbaliseringar för respektive deltagare. Den procentuella andelen av det totala antalet anges inom parentes. I den kolumn där det totala antalet verbaliseringar för respektive deltagare anges i tabellen har TAP1 och TAP2 av utrymmesskäl förkortats till T1 respektive T2.

<i>Delt.</i>	<i>Översättningsprinciper (%)</i>		<i>Kognitiv bearbetning av KT (%)</i>		<i>Produktion av MT (%)</i>		<i>Ospecificerat (%)</i>		<i>Totalt</i>	
	TAP1	TAP2	TAP1	TAP2	TAP1	TAP2	TAP1	TAP2	T1	T2
Asp	18 (12,5)	2 (3)	45 (31,5)	31 (41)	76 (53)	35 (47)	4 (3)	7 (9)	143	75
Ek	1 (1,5)	0 (0)	13 (18)	11 (18)	38 (53)	37 (58)	21 (27,5)	15 (24)	73	63
Björk	0 (0)	1 (3)	5 (12)	7 (20)	33 (75)	24 (68,5)	6 (13)	3 (8,5)	44	35
Lind	4 (8)	5 (11)	7 (13)	22 (48)	29 (56)	8 (17)	12 (23)	11 (24)	52	46
Sa	23 (8)	8 (4)	70 (22)	71 (32)	176 (56)	104 (47)	43 (14)	36 (17)	312	219

Tabell 2: Antalet verbaliseringar i TAP1 och TAP2 och deras fördelning mellan de olika kategorierna

Inledningsvis kan man notera att andelen verbaliseringar som rör *Kognitiv bearbetning av källtexten* är större procentuellt sett i TAP2 än i TAP1. Detta gäller även andelen verbaliseringar som har kategoriserats som *Ospecificerat*. Vad gäller *Produktion av måltexten* är förhållandet

däremot det omvända. Andelen verbaliseringar som rör måltextproduktionen i TAP1 är alltså större än i TAP2. Likaså i kategorin *Översättningsprinciper* är andelen förekomster i TAP1 något större.

Vad gäller deltagarna framgår av tabell 2 att antalet verbaliseringar i samtliga fall är större i TAP1 än i TAP2. Vad gäller deltagarnas fokus för TAP1 ser man att alla deltagare har fokuserat mer på måltextproduktionen än på förståelsen av källtexten. Detta gäller även för TAP2, med undantag för Lind som i det här fallet i stället verkar ha fokuserat mer på den kognitiva bearbetningen än på måltextproduktionen.

Med tanke på att två av deltagarna inledde med TAP1 medan de andra två började med TAP2 antyder detta att källtexten, snarare än den ordning i vilken översättningarna utfördes, genererade ett större antal verbaliseringar. Ytterligare en tänkbar orsak till att KT1 genererade fler verbaliseringar är dock att KT1 är något längre (35 ord) än KT2 (se 4.2).

5.2 Verbaliseringar kring texttyp

Medan ovanstående redovisning rör samtliga verbaliseringar som har kategoriserats, redogörs i det som följer för de verbaliseringar som kan kopplas till texttypen. Först av allt kan upprepas vad som påpekas i avsnitt 4.1, nämligen att en given text i regel inte tillhör en enda texttyp, utan ofta är en hybrid av flera olika texttyper. I analysen har fokus dock legat på de karakteristika som är kännetecknande för den *operativa* (KT1) respektive den *informativa* (KT2) texten. Med andra ord har exempelvis ingen hänsyn tagits till vad som skulle kunna tolkas som reflektioner kring de informativa inslagen i den operativa texten. Slutligen kan även nämnas att det inte bara är de verbaliseringar som kan sägas tyda på att en deltagare reflekterat kring de för en viss texttyp karakteristiska dragen som tagits i beaktande i analysen, utan även sådana verbaliseringar som verkar tyda på en avsaknad av reflektioner kring texttypen.

I tabell 3 redovisas det totala antalet verbaliseringar som kan sägas röra texttypen i de båda fallen, deras fördelning inom de olika kategorierna, samt den procentuella andelen av det totala antalet:

<i>TAP</i>	<i>Översättningsprinciper (%)</i>	<i>Kognitiv bearbetning av KT (%)</i>	<i>Produktion av MT (%)</i>	<i>Ospecificerat (%)</i>	<i>Totalt</i>
1	3 (8 %)	10 (25,5 %)	17 (43,5 %)	9 (23 %)	39
2	0 (0 %)	8 (36 %)	7 (32 %)	7 (32 %)	22
Summa	3 (5 %)	18 (29,5 %)	24 (39,5 %)	16 (26 %)	61

Tabell 3: Verbaliseringar som rör texttypen i TAP1 och TAP2

Som framgår av tabell 3 är förekomsten av verbaliseringar som rör texttypen något större i TAP1 än i TAP2, vilket överensstämmer med de övergripande resultatet (se tabell 2, avsnitt 5.1). Vidare ser man att den största andelen verbaliseringar i TAP1 återfinns inom kategorin *Produktion av måltexten*, medan andelen förekomster i kategorierna *Kognitiv bearbetning av källtexten* och *Ospecificerat* är något mindre. Lägst antal förekomster i TAP1 återfinns i kategorin *Översättningsprinciper*. Vad gäller TAP2 är förekomsterna däremot väldigt jämnt

fördelade på kategorierna *Kognitiv bearbetning av källtexten*, *Produktion av måltextern* och *Ospecificerat*, medan *Översättningsprinciper* inte innehåller några förekomster.

I tabell 4 redovisas vidare fördelningen mellan underkategorierna till *Kognitiv bearbetning av källtexten* (*Språklig analys* och *Textförståelse*) och underkategorierna till *Produktion av måltextern* (*Utkast* och *Förbättringar*). Procenttalen för TAP1 och TAP2 avser andelen av det totala antalet inom respektive överordnad kategori.

TAP	Kognitiv bearbetning av KT		Produktion av MT		Totalt
	Språklig analys	Textförst.	Utkast	Förbättringar	
1	1 (10 %)	9 (90 %)	12 (70,5 %)	5 (29,5 %)	27
2	5 (62,5 %)	3 (37,5 %)	3 (43 %)	4 (57 %)	15
Summa	6 (33,5 %)	12 (66,5 %)	15 (62,5 %)	9 (37,5 %)	42

Tabell 4: Antalet verbaliseringar i Kognitiv bearbetning av KT respektive Produktion av MT indelat i underkategorier

I tabell 4 ser man att den procentuella skillnaden mellan Språklig analys och Textförståelse är större i TAP1 än i TAP2. Vid översättningen av KT1 har alltså deltagarnas huvudsakliga fokus exempelvis legat på att förstå ord och uttryck mot bakgrund av en särskild kontext, medan den kognitiva bearbetningen vid översättningen av KT2 till största delen har kretsat kring att söka efter betydelser i lexikon eller kring att analysera den syntaktiska strukturen. Även vad gäller underkategorierna till Produktion av måltextern, Utkast och Förbättringar, ser man att fördelningen skiljer sig åt något mellan texterna. I TAP2 är förekomsterna jämförelsevis relativt jämnt fördelade, medan den största delen av verbaliseringarna i TAP1 rör Utkast.

5.2.1 Källtext 1 – Den operativa texten

Vid översättningen av KT1 verkar deltagarna alltså i något större utsträckning ha fokuserat på aspekter som kan relateras till produktionen av måltextern. Dessa aspekter rör dels det rent innehållsliga i texten, dels de stilistiska drag som kan sägas vara kännetecknande för den operativa texttypen. Nedan ges ett antal exempel på detta.

Vad gäller den innehållsliga aspekten kan Eks val av pronomenet *vi* som motsvarighet till det mer generella *people* i exempel (21), ses som en ansats att förmedla det operativa innehållet i KT1:

- (21) förbrukar och överanvänder **vi i stället för people** nu ska vi ska vi vara (3) handen på hjärtat här (Ek:1)

I exempel (22) verkar Ek vidare reflektera över möjligheten att reproducera retoriska stildrag på den rent textuella nivån. Här verkar det dock uppstå en konflikt mellan vad Ek uppfattar som stilistiskt godtagbart och retoriskt slagkraftigt:

- (22) tomorrow imorgon i framtiden i framtiden **då tappar vi det här today tomorrow-snärten men jag vet inte jag tycker imorgon låter så jävla beige** ehm (Ek:1)

I kategorin *Kognitiv bearbetning av källtexten*, där näst flest verbaliseringar återfinns, rör ett antal av verbaliseringarna uttrycket ”energy pie”, och huruvida detta är att betrakta som en

metafor. I exempel (23) verkar Asp ta hänsyn till den eventuella publiceringsformen och vad som benämns ”svängigt språk” för att avgöra detta spörsmål:

- (23) jag tänker att det är en artikel och att det är ganska så svängigt språk **så det kan lika gärna vara en metafor i det här sammanhanget** det får heta energiskafferi och så lämnar jag det på slashar eftersom familjeplanering innovation och större (3) och bättre large great bättre energieffektivitet (3) kan fungera alla tillsammans (Asp:1)

I flera fall kommenterar deltagarna samma fenomen, men dessa verkar aktualisera olika fokus. Exempelvis reagerar flera av deltagarna på de fall av retorisk bindning i form av hopning som förekommer vid flera tillfällen i KT1. I exempel (24) kommenterar Björk den retoriska bindningen, dock till synes utan någon vidare reflektion kring hur upprepningen ifråga bör hanteras i översättningen, varför verbaliseringen har kategoriserats som *Ospecificerat*.

- (24) vår miljö om eh energin är lättillgänglig ren **det är som ett mantra** eh ren pålitlig jag tror det blir bättre med miljövänlig i stället för ren faktiskt (Björk:1)

I exempel (25) uttrycker däremot Lind en översättningsprincip som tycks styra valet mellan att skriva om upprepningarna eller behålla dem i måltexten.

- (25) om energi här skulle jag ju alltså hm det är väldigt frestande att skriva om det här det är frågan om ja just det (4) **här är ju en sådan här etikgrej ska man upprepa så mycket som de gör då ska man ju göra det men det är liksom men vi provar att göra det och så läser vi igenom det och sedan så kollar vi om det inte absolut inte funkar** så får man ju ändra på någon av dem (Lind:1)

Ek uttrycker en liknande översättningsprincip i exempel (26), dock utan att verka vilja förändra något.

- (26) tillgängligheten till en (3) till (6) ska vi se nu abundant clean reliable cheap nu **nu repeterar de här så då får vi repetera det här också här** (3) ren rik pålitlig billig energikälla (Ek:1)

Ytterligare ett exempel på verbaliseringar som rör ett och samma fenomen, men som har kategoriserats olika för olika deltagare, är kommentarer kring fordonet Hummer som omnämns i den avslutande retoriska frågan i KT1. Medan Ek kommenterar användningen av fordonet som retorisk symbol (exempel 27), vilket har kategoriserats som *Ospecificerat*, verkar Björk i stället reflektera över huruvida den potentiella måltextläsaren känner till fordonet ifråga (exempel 28). Detta är något som Asp å sin sida verkar ta för givet (exempel 29). De två sistnämnda exemplen återfinns i kategorin *Produktion av måltexten* och har vidare kategoriserats som *Förbättringar* eftersom deltagarna reflekterar kring läsarens bakgrundskunskaper.

- (27) varför inte köpa en Hummer **ja det är denna ständiga symbol för** och köra den genom regnskogen herregud vilken usel retorik det här är (Ek:1)
- (28) köpa sig en Hummer köpa sig en **frågan är ifall alla svenskar vet** vad en Hummer är för nånting eh sportbil kan vi inte skriva hm köpa sig en terrängjeep nä (9) undrar ifall det är väldigt vanligt förekommande (5) ja okej [ohörbart] (41) ska vi se (10) varför inte köpa sig en äh det är mer generellt så (Björk:1)

- (29) varför då inte köpa en Hummer **vet ju folk vad det är och köra den genom regnskogen** (Asp:1)

Sammanfattningsvis kan man säga att deltagarnas fokus vid översättningen av KT1 framför allt har rört de produktionsrelaterade aspekterna av uppgiften, medan den kognitiva bearbetningen inte har tagit lika mycket uppmärksamhet i anspråk.

5.2.2 Källtext 2 – Den informativa texten

I TAP2 är andelen verbaliseringar kring texttypen som rör den kognitiva bearbetningen något större än den andel som rör måltextproduktionen, om än marginellt. Mönstret överensstämmer således med det som framgår av det totala antalet verbaliseringar, som redovisas ovan i tabell 2 (avsnitt 5.1). Andelen förekomster i *Produktion av måltexten* och *Ospecificerat* är vidare lika stor i TAP2, medan det inte finns några förekomster i kategorin *Översättningsprinciper*. Vad gäller fördelningen mellan underkategorierna till *Produktion av måltexten* och *Kognitiv bearbetning av källtexten* är fördelningen jämnare än vad som är fallet i TAP1 (se tabell 4 i avsnitt 5.2 ovan).

I de verbaliseringar som kan sägas röra den informativa funktionen i KT2 kommenteras alltså faktorer som har att göra med hur information ska förstås och förmedlas. Vissa av verbaliseringarna som har kategoriserats som *Kognitiv bearbetning av måltexten* rör analys av källtextens syntaktiska struktur och har därför har kategoriserats som *Språklig analys*. I källtexten förekommer exempelvis en ofullständig mening, vilket kommenteras av Ek (exempel 30) och Björk (exempel 31). I båda fallen väljer dock deltagarna att inte ändra den ofullständiga meningen med motiveringen att de inte vill ändra i ett citat:

- (30) vadå mix of barock hunting lodge och vadå och vadå **det är en blandning av en barock eh en barock jaktstuga och vadå det finns inget annat här men han sa det så att men det är tankstreck så att ehm (4) nä ja ja han har ju sagt det så att visst fine men det är en blandning av av bara en sak ehm [suckar] (6) nej det bär mig emot [skrattar] (Ek:2)**
- (31) hm **den där meningen betyder ju liksom ingenting det är en blandning av en barock jaktstuga och vad det säger han aldrig** antar att han inte tänkte på det (12) jaja jag antar att jag låter det vara kvar i såna fall i stället för att ändra i vad han sa (Björk:2)

Den kognitiva bearbetningen av källtexten rör också i vissa fall källtextens lexikon. I exempel (32) antyder Lind att kontexten är avgörande för hur ordet ”piece” ska översättas, varför verbaliseringen har kategoriserats som *Textförståelse*.

- (32) piece varor (4) det är ju inte **det är ett sådant där all ord ord som betyder allt möjligt samtidigt** sånt gillar vi inte (Lind:2)

Även i exempel (33) hänvisar Lind till kontexten för att avgöra hur ”two-seater” ska översättas.

- (33) en antik fransk two-seater det måste vara en so[ffa] hm (8) a vehicle det är det ju inte (9) [ohörbart] **inte ha en bil i vardagsrummet** hm (Lind:2)

Att deltagarna kan antas ha tagit hänsyn till den informativa funktionen i KT2 kan också ses i de överväganden som aktualiseras i samband med måltextproduktionen. I exempel (34) och (35) reflekterar Björk respektive Lind kring vad den presumtiva måltextläsaren kan tänkas känna till.

Eftersom detta tyder på att deltagarna tar kontexten i beaktande vid produktionen av måltexten har verbaliseringarna kategoriserats som *Förbättringar*.

- (34) lägenheten en hyresrätt då tar man i och för sig bort paret hm **fast det blir lättare att förstå på svenska ifall man skriver hyresrätt** man sk- brukar inte liksom skriva att man hyr det på svenska man brukar skriva att det är en hyresrätt man kan skriva dit det senare (Björk:2)
- (35) det finns gränser för hur mycket man kan ändra ehm dom får inte **det här är ju typ samma regler för som i Sverige så man behöver inte förklara så där supermycket** kanske (Ek:2)

I TAP2 är alltså fördelningen mellan kategorierna *Kognitiv bearbetning av källtexten*, *Produktion av måltexten* och *Ospecificerat* mycket jämn. De procentuella skillnaderna mellan TAP1 och TAP2 är vidare små ifråga om vilka fokus som har aktualiserats av de texttysrelaterade faktorerna, men värt att notera är att KT2 procentuellt sett gav upphov till ett något större fokus på *Kognitiv bearbetning av källtexten* i jämförelse med övriga kategorier för samma text, medan den kategori som har störst andel förekomster i TAP1 är *Produktion av måltexten*. I avsnitt 5.3 nedan redovisas resultatet för respektive deltagare.

5.3 Deltagarnas individuella processer

I det här avsnittet presenteras deltagarnas individuella processer för respektive översättning. Dels kommenteras vissa generella drag i deltagarnas respektive processer, dels redogörs för de verbaliseringar som kan kopplas till respektive texttyp.

5.3.1 Asp

Asp skiljer sig markant från de övriga deltagarna vad gäller antalet verbaliseringar i TAP1 (se tabell 2, avsnitt 5.1) och har även något fler verbaliseringar i TAP2. Att skillnaden är större vad gäller TAP1 än TAP2 beror åtminstone delvis på att Asp på grund av särskilda omständigheter inte genomförde någon egentlig revideringsfas vid översättningen av KT2. Man kan därför anta att skillnaden skulle ha varit större även för TAP2, om så hade varit fallet.

Asp fokuserar både i TAP1 och TAP2 huvudsakligen på den kognitiva bearbetningen av källtexten och på måltextproduktionen. Följaktligen har Asp få förekomster i kategorin *Ospecificerat*. Även om Asp har flest förekomster i kategorin *Översättningsprinciper* sett till det totala antalet verbaliseringar, är det endast en av dessa som kan ses som en reflektion kring texttypen (se exempel 36).

Som redan nämnts i avsnitt 3.3 har principen att analysen ska baseras på det som faktiskt sägs i verbaliseringarna och inte det som en deltagare eventuellt tänker men inte uttrycker tillämpats här. Med den här principen i åtanke kan man självfallet inte dra slutsatsen att en avsaknad av verbaliseringar som tyder på reflektioner kring texttypen per automatik skulle innebära att sådana reflektioner inte förekommer. Däremot kan man utifrån det som *de facto* sägs argumentera för att en sådan avsaknad föreligger. I följande exempel verkar publiceringsmediet, snarare än texttypen, påverka Asps förhållningssätt till källtexten. Med tanke på att det i tidningsartiklar sannolikt förekommer ett stort antal olika texttyper vars olika karakteristika

bidrar till att forma den kommunikativa funktionen i respektive text, skulle verbaliseringen således kunna tolkas som att deltagaren inte har reflekterat kring texttypen.

- (36) nödvändig idag om inte ännu mer imorgon tror jag låter bättre om inte om inte ännu om inte ännu mer imorgon och vad står det is going to be even more so och kommer vara ännu nä det blir väl bra om inte ännu mer imorgon eh
tidningsartiklar behöver man inte vara så himla slavisk för (Asp:1)

5.3.2 Ek

Kvantitativt sett uppvisar Ek ett liknande mönster för båda översättningarna (se tabell 2, avsnitt 5.1). I båda fallen har Ek fokuserat mest på produktionen av måltextern, medan andelen förekomster av verbaliseringar som tyder på att fokus har legat på den kognitiva bearbetningen av källtexten är näst störst. Även vad gäller andelen verbaliseringar som har kategoriserats som *Ospecificerat* är andelen förekomster snarlik i de båda fallen. Vad gäller översättningsprinciper har Ek endast en förekomst i TAP1 och ingen i TAP2.

Ek är den enda av deltagarna som uttryckligen kommenterar de retoriska greppen i KT1 (se exempel 27). Att Ek reflekterat över texttypen ser man även i de implicita hänvisningarna till texttysrelaterade faktorer i KT1 (se exempel 21 och 22). Vad gäller TAP2 förekommer det däremot inte några verbaliseringar som på ett explicit sätt vittnar om reflektioner kring texttypen. Vad verbaliseringarna i stället tyder på är mer generella reflektioner kring hur information ska förstås och förmedlas. I exempel (37) verkar Ek exempelvis ta hänsyn dels till huruvida ett visst begrepp finns etablerat på svenska, dels om det förekommer i den typ av sammanhang som berörs i den aktuella översättningen, dvs. heminredning.

- (37) ånej nå funkar ej nämen fan frågan är finns upcycling som begrepp på svenska så att säga kan ju göra en liten snabb check här på lilla Google (3) upcyc- [...] a vad fan kan ju inte stava upcycling (9) **hundratjugo träffar på svenska kanske inte jordens mest etablerade begrepp** (5) [suckar] (4) och det verkar mest vara (3) miljömuppar så att säga (4) [...] (3) **ja det är inte så mycket inredningsträffar verkar det som** (4) **och ja nej det är inte riktigt etablerat på svenska** oj där var ett stavfel också ehm (6) a men alltså restaurering är inte helt rätt [ohörbart] (8) återanvändning smart återanvändning äh det blir det (Ek:2)

5.3.3 Björk

Björk är den deltagare som har minst antal verbaliseringar i båda TAP (se tabell 2, avsnitt 5.1). Den procentuella fördelningen mellan kategorierna är dock snarlik i båda fallen. I både TAP1 och TAP 2 återfinns störst andel verbaliseringar inom kategorin *Produktion av måltextern*, medan andelen förekomster i kategorin *Kognitiv bearbetning av källtexten* är något större i TAP2. Vad gäller andelen förekomster i kategorin *Ospecificerat* är andelen däremot något större i TAP1.

I ingendera TAP återfinns dock några verbaliseringar där Björk uttryckligen nämner eller kommenterar texttypen. I TAP1 kommenterar Björk däremot vissa av de texttysrelaterade faktorerna (se exempel 24). Ytterligare ett exempel ser man i (38), där Björk kommenterar bruket av metaforen ”rape our natural world” i KT1.

- (38) rape our natural world **allt ska vara så dramatiskt på amerikanska** (Björk:1)

I TAP1 kommenterar också Björk två av de begrepp som ställs mot varandra i K1, nämligen ”Clean Energy System” och ”Dirty Fuels System”.

- (39) dirty fuels system **det låter ungefär som samma formulering som den där andra** (Björk:2)

Björk verkar sammanfattningsvis ha fokuserat mest på måltextproduktionen och därefter den kognitiva bearbetningen av källtexten. Däremot är förekomsten av kommentarer angående tillvägagångssätt, självbild etc. i princip obefintlig. I exempel (40) kommenterar dock Björk sin förmenta bristande kunskap om det aktuella ämnesområdet.

- (40) heter det tvåsitsig soffa **jag vet ingenting om heminredning** (Björk:2)

5.3.4 Lind

I Linds båda TAP återfinns verbaliseringar som har kategoriserats som *Översättningsprinciper*. I TAP1 rör dessa verbaliseringar dels hanteringen av den retoriska bindningen i KT1 (se exempel 25 ovan), dels det tillvägagångssätt som Lind menar i normala fall skulle ha tillämpats (exempel 43 och 44). Även i TAP2 rör verbaliseringarna tillvägagångssättet (exempel 45), och här förekommer även verbaliseringar som tyder på osäkerhet (exempel 46). Ingen av dessa verbaliseringar rör dock texttypen, utan verkar snarare handla om Linds tillvägagångssätt vid översättning i allmänhet. Vad gäller exempel (41), (42) och (43) kan man anta att verbaliseringar av det här slaget är en konsekvens av undersökningssituationen, eftersom deltagaren troligen inte reflekterar över dylika frågor i normala fall. Detta påpekas även av Jääskeläinen (1999: 179).

- (41) **här skulle det bero på hur de brukar göra** men man kan ju göra så här nej nä (11) **om jag skulle göra det här** så skulle jag nog lämna in en alternativ slut sista mening så får de välja (Lind:1)
- (42) **här skulle jag vanligtvis fråga någon vad de tyckte** antingen fråga dem eller fråga någon annan eller ringa en kompis och bara läsa meningen så får de säga (Lind:1)
- (43) **om jag skulle ha det här jobbet skulle jag ju be om en bild** eller liksom få lite hela artikeln och så där (Lind:2)
- (44) lumpbod (5) hm **vågar man skriva loppisinköp** fast det är ju fel (Lind:2)

I båda Linds TAP förekommer verbaliseringar som tyder på en motvilja mot att upprepa ord och uttryck i måltexterna. Dessa verbaliseringar är långt mer förekommande i TAP1 (exempel 45-48, se även exempel 25 ovan), där de gäller den retoriska bindningen, men förekommer även i TAP2 (exempel 49).

- (45) tredje världen ska man ju inte prata om **då upprepar jag dessutom inte världen där det är ju trevligt jag är ju lite överkänslig för upprepningar alltså men det är ju jag tycker att de är jobbiga** (Lind:1)
- (46) **gud vad de upprepar mycket** abundant clean reliable and cheap alltså det är samma grej igen liksom (Lind:1)
- (47) **gud det är så mycket upprepningar jag blir tokig** det är sådant där som en redaktör skulle ta bort (Lind:1)

- (48) men vi måste också lära oss att konsumera mindre och få och att få det vi konsumerar att räcka längre **det är ju egentligen en upprepning men jaja** eh kan ju göra så här (2) [an]tingen genom att eh kons- äh det är en så jäkla lång mening (9) (Lind:1)
- (49) skulls hides and ornate pieces han kan ju inte mena han måste ju mena djurhuvuden då eh (7) **jag tycker inte om upprepningarna om jag kan undvika det** (Lind:2)

Sammanfattningsvis ser man att Lind verkar reagera på ett liknande sätt på vissa konstruktioner i källtexterna, oavsett vad dessa kan sägas ha för funktion i den aktuella texttypen. Dessa reaktioner tycks alltså vara individuellt snarare än textuellt betingade.

6 Diskussion

Resultatet av undersökningen antyder att texttypen i det aktuella fallet inte på ett tydligt sätt kan sägas ha varit en avgörande faktor för vilka fokus som aktualiserades i de kognitiva processerna hos deltagarna. I TAP1 har samtliga deltagare fokuserat på måltextproduktionen, vilket även är fallet i TAP2, med undantag för en av deltagarna. Procentuellt sett gav dock KT2 upphov till en större andel verbaliseringar som rör den kognitiva bearbetningen av källtexten, medan den största andelen verbaliseringar i procent sett rörde måltextproduktionen vid översättningen av KT1. Vidare genererade KT1 störst antal verbaliseringar totalt sett, vilket även gäller de verbaliseringar som rör texttysrelaterade faktorer.

Att förekomsterna av verbaliseringar som rör texttysrelaterade faktorer är fler när det gäller KT1 är måhända inte så förvånande. En operativ text innehåller sannolikt fler stildrag som på ett tydligt sätt fyller en annan funktion än den rent informativa, och dessa blir förmodligen mer iögonfallande och därmed lättare att reflektera kring. Det är därför inte otänkbart att en ännu mer utpräglat informativ text, som exempelvis en bruksanvisning eller någon form av samhällsinformation skulle ha genererat ett större antal verbaliseringar om texttypen i TAP2. Analysen av verbaliseringarna kring den informativa texten försvårades också av det faktum att snart sagt alla verbaliseringar, eller åtminstone de som rör den kognitiva bearbetningen av KT och produktionen av MT, skulle kunna tolkas som om de rörde textens kommunikativa funktion, dvs. att förmedla information. När en deltagare kognitivt bearbetar något i KT gör han eller hon det sannolikt i syfte att kunna förmedla det som står däri, vilket sedan på ett eller annat sätt förkroppsligas genom måltextproduktionen. En mer utpräglat informativ text skulle därför förmodligen ha underlättat analysen, eftersom verbaliseringarna då på ett tydligare sätt hade gått att koppla till textens informativa funktion.

Att det huvudsakliga fokuset i de kognitiva processerna är *Produktion av måltexten* går i linje med Jääskeläinens (1999: 202) resultat. Hon drar slutsatsen att deltagarnas övervägande fokus på måltextproduktionen kan härledas till att den källtext som användes i studien inte var särskilt svår och att behovet av kognitiv bearbetning följaktligen blev mindre. Det förefaller inte orimligt att denna faktor också åtminstone delvis skulle kunna förklara övervikten på *Produktion av måltexten* även i den här studien. Detta antyder också att antagandet att

källtexterna skulle uppfattas som relativt enkla verkar stämma. Att detta är fallet med båda källtexterna här skulle vidare kunna tolkas som att de inte skiljde sig åt särskilt mycket i svårighetsgrad.

Eftersom båda källtexterna som användes i studien i någon mening kan liknas vid icke rutinmässiga uppgifter (Jfr Jääskeläinen, 2002: 111), kan de aktuella resultaten eventuellt kopplas till forskning kring hur rutin- och rutinmässiga uppgifter påverkar processen. Vad gäller den definitionsproblematik som påpekas av Bernardini (2001: 251, se även avsnitt 2.4.2), skulle den operativa texten eventuellt kunna definieras som icke rutinmässig både vad gäller texttyp och ämnesområde, medan den informativa endast kan definieras som icke rutinmässig i det andra avseendet. Jämförelsen ska dock inte dras för långt, eftersom benämningarna rutin- och icke rutinmässig ursprungligen avser text- och uppgiftstyper som yrkesverksamma översättare har vana av att arbeta eller inte arbeta med. Den texttyp som man kan anta att deltagarna är mest bekanta med är dock den informativa, och eftersom resultatet för de båda texterna är så pass likartat ifråga om vilka fokus som aktualiserades vid översättningen, samt att den informativa texten gav upphov till en större andel förekomster i kategorin *Kognitiv bearbetning av källtexten*, kan man anta att båda uppgifterna skulle kunna betraktas som icke rutinmässiga i det här fallet.

Sett till antalet verbaliseringar i respektive TAP och de fokus som har aktualiserats förefaller deltagarnas processer i de flesta fall vara snarlika vid översättningen av de båda texterna. Analysen av deltagarnas individuella processer visar också att deltagarna i viss utsträckning verkar reflektera över samma faktorer vid översättningen av de båda texterna. Ett exempel här är Linds ovilja att reproducera upprepningar i måltexten, oavsett vilken funktion dessa kan tänkas ha i källtexten. Detta antyder att deltagarnas översättningsprocesser i viss utsträckning verkar vara individuellt betingade, snarare än beroende av texttypen, vilket går i linje med resultat från tidigare forskning (Azbel Schmidt, 2005). Utan en analys av måltexterna i syfte att försöka utröna om de kan sägas tillhöra samma texttyp som respektive källtext, är det dock svårt att säkert säga om de till synes individuellt betingade processerna har lett till ett lyckat resultat.

Deltagarna visar i sina verbaliseringar inget som tyder på att de gör bruk av globala strategier. Deras beteende verkar i det här avseendet alltså stämma överens med översättarstudenternas i Jonassons (1998) studie. I den förhandenvarande studien reagerar dock samtliga deltagare på och verkar reflektera över den textuella och innehållsliga kompositionen i texterna, och framför allt i KT1, om än i olika mån och på olika sätt. De stilistiska drag som förekommer i texten i form av exempelvis retorisk bindning kommenteras således av samtliga. I Jonassons (1998) studie verkar däremot inte studenterna reflektera över faktorer som texttyp eller textbindning. I det här avseendet verkar alltså deltagarnas processer i den förhandenvarande studien intressant nog snarare likna de professionella översättarnas i Jonassons studie. Med tanke på att deltagarna i Jonassons (1998) studie vid det aktuella tillfället var nyantagna försvåras dock en ingående jämförelse av resultaten.

Med tanke på att antalet verbaliseringar skiljer sig avsevärt mellan vissa av deltagarna skulle det naturligtvis vara värdefullt att försöka utröna om en högre grad av kognitiv aktivitet går hand i hand med ett mer lyckat resultat, vilket man i det här sammanhanget hade kunnat förstå som en hög grad av överensstämmelse mellan den texttyp som käll- och måltexten kan sägas tillhöra. Tidigare studier (Jääskeläinen, 1999: 123) har visat just att en högre grad av kognitiv aktivitet i kombination med erfarenhet ofta följs av ett bättre resultat. I den här studien hade förvisso

deltagarna en något begränsad erfarenhet, varför man inte kan förutsätta att samma förhållande mellan kognitiv aktivitet och ett lyckat resultat per automatik skulle uppdaga sig vid en eventuell analys. Jääskeläinen (1999: 119) påpekar också att "[i]n the absence of expertise, it does not matter how much time one spends on the task". Av samma anledning som nämns tidigare i uppsatsen, nämligen att någon av deltagarna eventuellt skulle kunna uppfatta det som besvärande att hans eller hennes måltext analyserades och presenterades i uppsatsen, har heller ingen sådan analys utförts här. En sådan jämförelse mellan process och produkt skulle emellertid kunna vara intressant att göra i framtida forskning.

Som nämns tidigare i uppsatsen (se 3.3) menar Jääskeläinen (1999) att en analysmodell som utformats utifrån vissa data behöver anpassas för att kunna tillämpas på andra data, något som sannolikt hade underlättat analysen även i den aktuella studien. Även om den modell som användes för att kategorisera materialet gav en övergripande uppfattning av vilka aspekter som stod i fokus vid översättningen av de båda källtexterna, hade alltså en utformning av mer specifika kategorier förmodligen varit till hjälp.

Sammanfattningsvis kan resultatet alltså sägas antyda att deltagarnas processer inte skiljer sig nämnvärt vid översättning av olika texttyper. En faktor som skulle kunna tas i beaktande i eventuella framtida studier av texttypens påverkan på översättningsprocessen är valet av källtexter. Dessa skulle kunna vara av än mer skild karaktär än vad som är fallet i den aktuella studien, eftersom källtexter där texttyperna skiljer sig på ett tydligare vis skulle kunna tänkas generera fler verbaliseringar kring texttypsrelaterade faktorer. Man kan också tänka sig ett upplägg med fler källtexter av olika texttyper än vad som användes i den här studien. Om omständigheterna tillåter skulle även de olika texterna kunna översättas vid olika tillfällen, för att på så sätt förekomma att en av uppgifterna skulle påverka den andra. Ytterligare en faktor som är potentiellt intressant är vilken roll översättarens erfarenhet spelar för reflektioner kring texttyper. Därför skulle det i processorienterade studier ofta använda upplägget med deltagare med olika grad av erfarenhet eventuellt kunna tillämpas även vid studier av texttypens påverkan på översättningsprocessen. Fler variabler kräver dock som påpekas i litteraturen (Bernardini, 2001) en ännu högre grad av akribi.

7 Sammanfattning och slutsatser

Syftet med den här studien var att undersöka huruvida olika texttyper aktualiserar olika fokus i de kognitiva processerna vid översättning. För att undersöka detta fick fyra deltagare med i många avseenden liknande bakgrund vad beträffar utbildning, översättningserfarenhet etc. översätta två olika källtexter som utifrån sina kommunikativa funktioner kategoriserades som *operativ* respektive *informativ*. Under översättningsarbetet fick deltagarna verbalisera sina tankar. Dessa verbaliseringar spelades in och transkriberades sedan till s.k. TAP, vilka utgjorde det material som studien baseras på.

Resultatet av studien visar dock att texttypen inte verkar ha spelat en avgörande roll för vilka fokus som aktualiserades i de kognitiva processerna. Däremot verkade deltagarna fokusera på liknande aspekter i de båda fallen, vilket skulle kunna ses som en indikation på att processerna är individuellt snarare än textuellt betingade. Med tanke på det knappa antal personer som deltog i studien kan dock självfallet inga generella slutsatser dras utifrån resultatet. Att deltagarna var översättarstudenter och inte yrkesverksamma översättare gör vidare att man inte kan dra några slutsatser om översättares processer i allmänhet utifrån resultatet.

Att översättningsprocessen i hög grad verkar vara individuellt betingad visar dock tidigare forskning (t.ex. Azbel Schmidt, 2005), och resultatet från den förhandenvarande studien skulle eventuellt kunna sägas peka i samma riktning. En faktor som vidare kan tänkas ha påverkat studiens resultat är valet av källtexter. Texter med en tydligare kommunikativ funktion kan förmodas ge upphov till fler verbaliseringar kring texttyp och eventuellt mer skilda fokus i de kognitiva processerna. Detta är något som därför bör tas i beaktande i eventuella framtida studier av texttypens roll i översättningsprocessen.

Litteraturförteckning

- Azbel Schmidt, M. (2005). *How do you do it anyway? A Longitudinal Study of Three Translator Students Translating from Russian to Swedish*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Bernardini, S. (2001). Think-aloud protocols in translation research. *Target*, 13 (2), ss. 241-263.
- Breedveld, H. (2002). Translation processes in time. *Target*, 14 (2), ss. 221-240.
- Englund Dimitrova, B. (2005). *Expertise and Explicitation in the Translation Process*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Englund Dimitrova, B. (1993). Metoder i empirisk forskning om översättning och tolkning. i *Studier i modern språkvetenskap* (ss. 33-43), Ny serie Vol. 10. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Ericsson, K. A., & Simon, H. A. (1993). *Protocol analysis: verbal reports as data*. London: MIT Press.
- Fraser, J. (2000). What Do Real Translators Do? Developing the use of TAPs from Professional Translators. i S. Tirkkonen-Condit & R. Jääskeläinen (Red.), *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting* (ss. 111-120). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Gerloff, P. (1986). Second Language Learners' Reports on the Interpretive Process: Talk-Aloud Protocols of Translation. i J. House & S. Blum-Kulka (Red.), *Interlingual and Intercultural Communication. Discourse and Cognition in Translation and Second Language Acquisition Studies* (ss. 243-262). Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Hansen, G. (2005). Experience and Emotion in Empirical Translation Research with Think-Aloud and Retrospection. *Meta*, 50 (2), ss. 511-521.
- Hansen, G. (2003). Controlling the process. Theoretical and methodological reflections on research into translation processes. i F. Alves (Red.), *Triangulating Translation. Perspectives in process oriented research* (ss. 25-42). Philadelphia: John Benjamins.
- Hellspong, L., & Ledin, P. (1997). *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmes, J. S. (1988). *Translated! Papers on literary translation and translation studies*. Amsterdam: Rodopi.
- Hurtado, A. & Alves, F. (2009). Translation as a cognitive activity. i J. Munday (Red.), *The Routledge Companion to Translation Studies* (ss. 54-73). London & New York: Routledge.
- Jakobsen, A. L. (1999). Logging Target Text Production with *Translog*. i G. Hansen (Red.), *Probing the process in translation: methods and results* (ss. 9-20). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Jonasson, K. (1989). Degree of Text Awareness in Professional vs. Non-Professional

- Translators. i A. Beylard-Ozeroff, J. Králová, & B. Moser-Mercer (Red.), *Translators' Strategies and Creativity* (ss. 189-201). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Jääskeläinen, R. (2009). Looking for a working definition of 'translation strategies'. i I. M. Mees, F. Alves & S. Göpferich (Red.), *Methodology, Technology and Innovation in Translation Process Research. A Tribute to Arnt Lykke Jakobsen* (ss. 375-387). Copenhagen Studies in Language 38. Samfundslitteratur.
- Jääskeläinen, R. (2002). Think-aloud protocol studies into translation. *Target*, 14 (1), ss. 107-136.
- Jääskeläinen, R. (2000). Focus on Methodology in Think-Aloud Studies on Translating. i S. Tirkkonen-Condit & R. Jääskeläinen (Red.), *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting* (ss. 71-82). Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Jääskeläinen, R. (1999). *Tapping the process: An Explorative Study of the Cognitive and Affective Factors Involved in Translating*. Joensuu: University of Joensuu.
- Jääskeläinen, R. (1993). Investigating translation strategies. i S. Tirkkonen-Condit & J. Laffling (Red.), *Recent trends in empirical translation research* (ss. 99-119). Joensuu: University of Joensuu.
- Krings, H. P. (1986a). Translation Problems and Translation Strategies of Advanced German Learners of French (L2). i J. House, S. Blum-Kulka, J. House, & S. Blum-Kulka (Red.), *Interlingual and intercultural communication: discourse and cognition in translation and second language aquisition studies* (ss. 263-276). Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Krings, H. P. (1986b). *Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht: eine empirische Untersuchung zur Struktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Französischlernern*. Tübingen: Narr.
- Kussmaul, P. & Tirkkonen-Condit, R. (1995). Think-Aloud Protocol Analysis in Translation Studies. i Y. Gambier (Red.), *Orientations européennes en traductologie*, 8 (1), ss. 177-200.
- Künzli, A. (2009). Think-aloud Protocols – A useful Tool for Investigating the Linguistic Aspect of Translation. *Meta*, 54 (2), ss. 189-381.
- Lörscher, W. (2005). The Translation Process: Methods and Problems of its Investigation. *Meta*, 50 (2), ss. 597-608.
- Lörscher, W. (1991). *Translation performance, translation process, and translation strategies: a psycholinguistic investigation*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Munday, J. (2008). *Introducing translation studies: theories and applications*. Andra upplagan. London & New York: Routledge.
- Munday, J. (2001). *Introducing translation studies: theories and applications*. London & New York: Routledge.
- Norberg, U. (2003). *Übersetzen mit doppeltem Skopos: Eine empirische Prozess- und Produktstudie [Translation with Double Skopos: An Empirical Process and Product Study]*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Reiss, K. (1977/1989). Text types, translation types and translation assessment. i A. Chesterman

- (Red.), *Readings in Translation Theory* (1989) (ss.105-115). Helsingfors: Finn Lectura.
- Séguinot, C. (1996). Some thoughts about think-aloud protocols. *Target*, 8 (1), ss. 75-95.
- Svane, B. (2002). *Hur översätter man verkligheten?* Rapporter från forskningsprogrammet Översättning och tolkning som språk- och kulturmöte, 1. Uppsala: Dept. of Romance Languages.
- Tirkkonen-Condit, S. & Laukkanen, J. (1996). Evaluations – a Key Towards Understanding the Affective Dimension of Translational Decisions. *Meta*, 41 (1), ss. 45-59.
- Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Williams, J. & Chesterman, A. (2002). *The Map. A Beginner's Guide to Doing Research in Translation Studies*. Manchester: St. Jerome Publishing.

Övriga källor:

- Nilsson, L. G. (2010). *Arbetsminne* (www). Hämtat från Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/arbetsminne/1144720>. Hämtat 8 maj 2010.
- <http://www.thomaslfriedman.com>. Hämtat 8 maj 2010.

Material:

- Friedman, T. L. (2008). *Hot, Flat and Crowded*. London: Penguin.
- (2010). *Hem ljuva hem*, 2. Station 5 AB: Stockholm.
- (2010). *Living etc.*, 2. IPC Media: London.
- (2009). *OmVärlden*, 7. Sida: Stockholm.

Stockholms universitet
106 91 Stockholm
Telefon: 08-16 20 00
www.su.se

Stockholms
universitet

Bilaga 1

Transkriptionsnyckel

[skrattar]	icke-verbala uttryck anges inom hakparenteser
[ohörbart]	ohörbara verbaliseringar anges inom hakparenteser
skratt[ar]	otydlig stavelse anges inom hakparenteser
<u>skriver</u>	verbaliseringar där deltagaren skriver och talar samtidigt markeras med dubbel understrykning (avgörs av av tangentbordsljudet)
(2)	pauser anges i ungefärligt antal sekunder inom parentes
<i>viskar</i>	viskningar anges i kursiverad text
[...]	verbalisering som tagits bort för att deltagaren inte ska kunna identifieras

Bilaga 2

Källtext 1

While family planning, innovation, and greater energy efficiency might all work together to both enlarge our energy pie and reduce emissions, the fact is, we also need to learn to consume less stuff and make what we do consume last longer — either by building it to last or making it easily recyclable. No Clean Energy System will work without infusing citizens with an ethic of conservation and the values of sustainability. No matter what we invent, with this many people aspiring to rising standards of living, using fewer things for a longer time is vital, especially for those of us who already use a disproportionate share. “The consumption levels of the developed world are just as unsustainable as the fertility levels of the developing world”, said Gretchen Daily. That is why an “ethic of conservation” is essential today and is going to be even more so tomorrow — especially if we do invent a source of abundant, clean, reliable, cheap electrons. Because one thing we absolutely know from the Dirty Fuels System is that when resources are free or cheap — air, water, land, forests, fisheries, gasoline, electrons — people abuse and overuse them. Without an ethic of conservation — a deeply ingrained habit of trying to minimize our impact on the natural world — the availability of abundant, clean, reliable, cheap electrons would turn into a license to rape our natural world. If energy is abundant, clean, reliable, and cheap, then why not buy a Hummer and drive it through the rain forest?

Bilaga 3

Källtext 2

Jimmie Karlsson is trying to describe his London home. 'It's a mix of baroque hunting lodge, with skulls, hides and ornate pieces, and there's a slight military feel with the trunks and spears. Kind of hunting-meets-camp, I suppose,' he says, before collapsing into laughter. So, soon to enter into the décor dictionary, that means junk-shop and auction buys mixed with high-street pieces, clever upcycling and pops of colour. In just one corner of the living room there's an Ikea sofa and John Lewis cushions next to a French antique two-seater with gold frame and black upholstery.

This is the first flat Jimmie and his partner, Rick, have shared and, previously used as offices, it was in a very unglamorous state when they moved in. 'There was no proper kitchen, just a sink and a couple of cupboards, horrible old carpet and all the walls were painted magnolia.' And, for Jimmie, magnolia is a dirty word. 'I can't see any point in it,' he says. 'I need some personality in my space.'

The couple rent the flat, so there was a limit to what they could change. Luckily, Jimmie knew lots of quick and thrifty ways to add some much-needed va-va-voom. He replaced the vinyl flooring in the bathroom with black rubber, then painted black on two of the walls.

Bilaga 4

Det inspelade materialet kommer att användas enbart i forskningssyfte. Informanten garanteras anonymitet i all dokumentation om materialet.

Jag är medveten om ovanstående och godkänner att materialet används i forskningssyfte.

Ort och datum

Namnsteckning

Namnförtydligande

Jag vill gärna ta del av resultaten:

Adress:

Bilaga 5

Uppdragsbeskrivningar:

KT1:

Texten är en provöversättning för en tidskrift som tar upp frågor om klimat, politik och hållbar utveckling

KT2:

Texten är en provöversättning för en tidskrift om heminredning